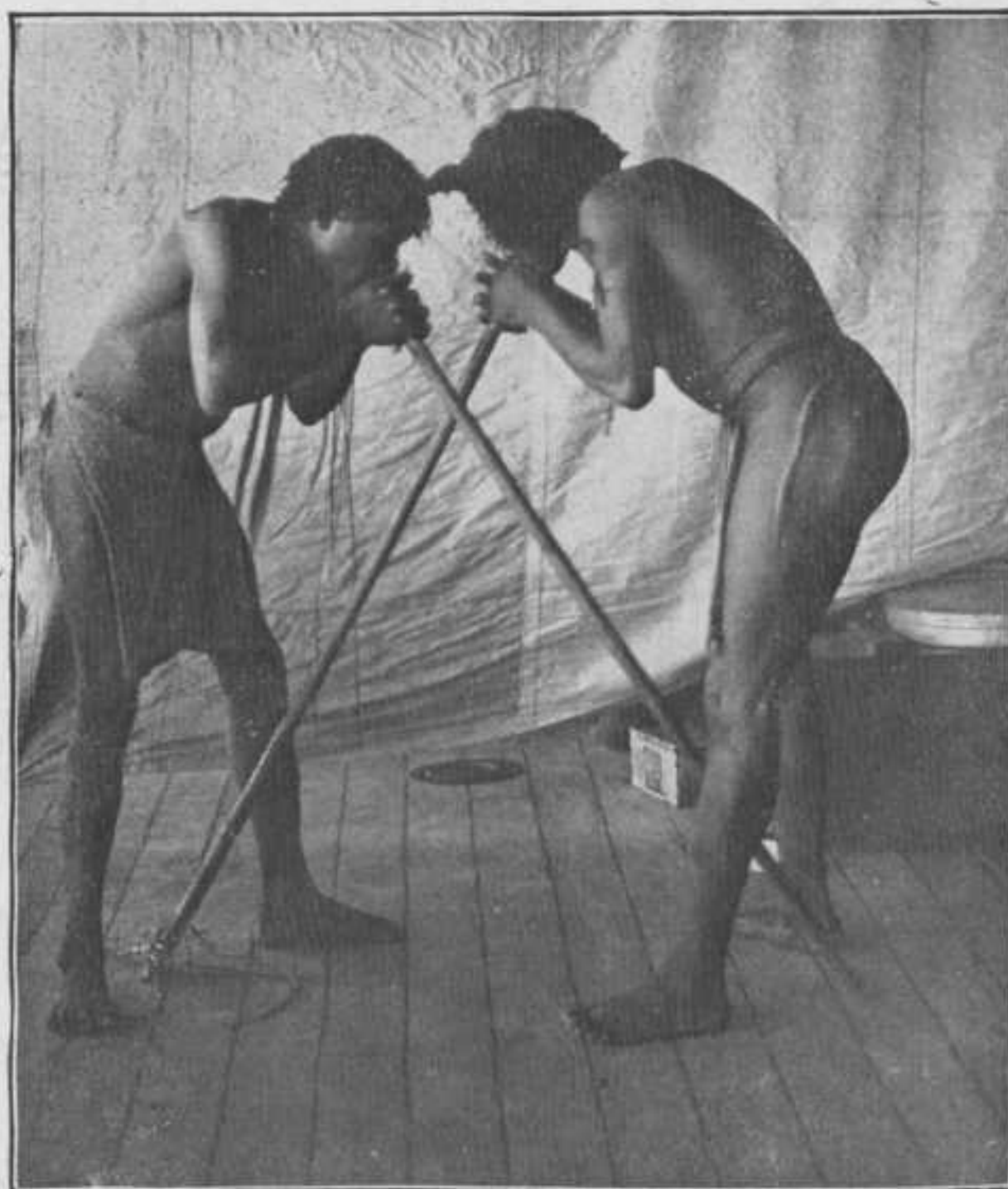

LUIM EN SPEL IN ONS INDIE

DOOR Dr. ALB. C. KRUYT

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSHOGESCHOOL
OEGSTGEEST.

Nieuw-Guinea. Blazers op heilige fluiten

M. Celebes

B 5b

86

[1930!]

Ook in andere streken dan Ned.-Indië kent men heilige fluiten. In Tibet: Een lama en leerling met heilige fluiten.

INHOUD:

1. Tollen	blz 3
2. De tol als embleem van de zon	" 6
3. Geest en humor bij de Toradjas	" 9
4. Kamper-uien op Celebes	" 12
5. Schommelen	" 15
6. Tijl Uilenspiegel bij de Toradjas	" 19
7. De fluit als levenwekker	" 21
8. Mijn paard	" 25

PRIJS f 0.25

Verkrijgbaar bij:

BUREEL WOLANDA-HINDIA, 2e Const. Huygensstraat 32, Amsterdam, Tel. 83792

LUIM EN SPEL IN ONS INDIË

Tollen.

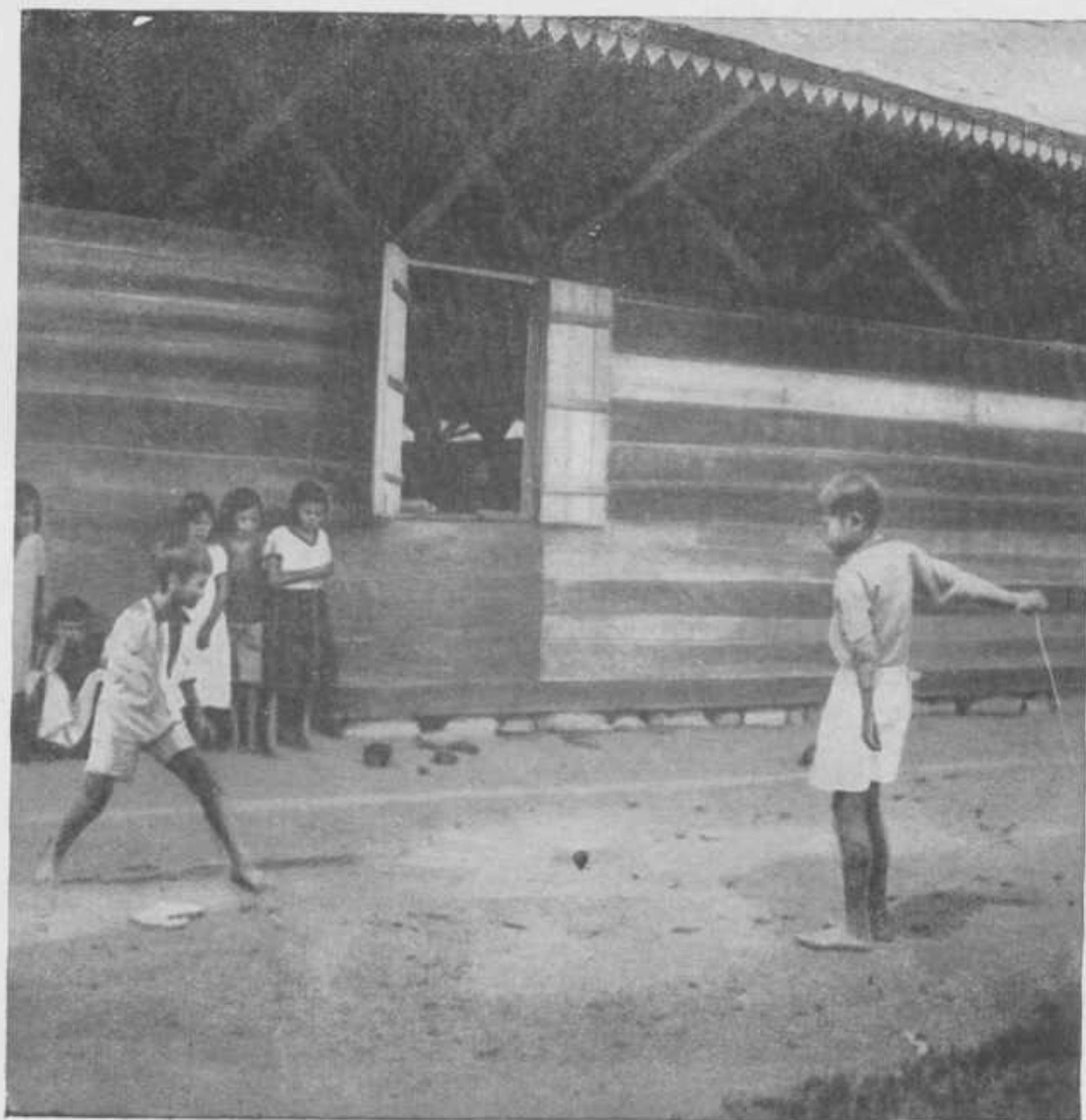
Heb gij er wel eens over nagedacht, hoe het toch zou komen, dat elk jaar in Maart en October de jongens (en ook wel meisjes) met tolleren op straat gaan spelen. Niemand heeft gezegd: „Laten we nu eens gaan tolleren”. Als door een geheimzinnige intuïtie gedreven komen de tolleren voor de dag. En als er enkele weken mee gespeeld is, verdwijnen ze weer even geheimzinnig en geluidloos.

Precies hetzelfde vinden we ook in Nederlands Indië. Maar hier behoeven we niet lang te zoeken naar de oorzaak, waarom op een bepaalde tijd de tolleren voor de dag komen. Hier is het tolspeel nog heel nauw verbonden met de rijstbouw. Bij sommige volken tolt men gedurende de oogst en een poos daarna. Bij andere begint men met dit spel na afloop van de oogst, en houdt het vol totdat de nieuwe rijst geplant wordt.

Ook wat de vorm van de tol betreft bestaat er grote overeenkomst tussen West en Oost. Zelfs de manier waarop de jongens het koord om het speeltuig winden om het daarna van zich te werpen en op de grond te laten

draaien, is dezelfde als bij ons. Deze gelijkheid is de oorzaak, dat Europeanen, als zij Indische kinderen zien tolleren, er weinig aandacht aan schenken. Want alleen gewoonten, die van de onze verschillen, vallen op. Het zou eigenlijk andersom moeten wezen: we zouden er ons over moeten verwonderen, dat de bruine kinderen net zo tolleren als de blanke, en zeggen: „He, doen de kinderen dat hier ook net als bij ons?!” Maar als deze verwondering bij iemand opkwam, zou hij er vermoedelijk dadelijk overheen zeggen: „Dat hebben de Javanen (Dajaks, Bataks, Toradjas) natuurlijk van ons geleerd!” Maar dit is niet zo.

Als ge het tolleren zaagt bij volken die nog niet zoveel met Europeanen hebben omgegaan als Javanen, bijv. Dajaks, dan zou een verschil tussen hen en ons dadelijk opvallen. Onder die tollende personen zouden we heel wat volwassen mannen zien; ik heb zelfs mannen met grijze haren ijverig zien meedoen. Dat komt niet alleen, omdat onze bruine broeders in Indië kinderlijker zijn gebleven, en niet zo-

Paarsgewijs tolleren. De jongen rechts heeft zijn tol opgezet, de jongen links is op het punt de zijne op de andere te werpen.

Foto J. Ritsema.

Tollende jongens:
Samenspel.

veel kennis hebben te verduwen als wij, maar ook omdat ze veel meer ernst maken met het tolleren. Want dit spel heeft voor deze mensen nog een wezenlijke betekenis, die het vermoedelijk voor onze voorouders ook heeft gehad. En daarom wil ik u eens vertellen, wat de bewoners van de Indische Archipel bij en van het tolleren denken.

Ik heb al gezegd, dat het in onmiddellijk verband staat met de rijstbouw, m.a.w. dat het gelukken van de oogst mede afhankelijk is van het tolleren. Bij verscheiden volken pleegt men te zeggen: „Hoe meer er getold is bij de voorbereiding van de akkers, hoe beter de oogst zal gelukken”. De Karo-Bataks drukken dit op hun eigen manier op deze wijze uit: „Wanneer eerst pootgaten in het dorp worden gemaakt, en daarna in de akker, dan is het goed”, d.i. dan moet de oogst gelukken. De mensen denken daarbij aan het tolleren in het dorp, waarbij de tol vergeleken wordt met de pootstok, want de tol maakt immers een gat in de grond als hij wordt neergeworpen. Ik heb het onder de Posoërs meermalen bijgewoond, dat ouden van dagen de jongeren aanmoedigden: „Tolt toch! tolt toch! opdat onze rijst gelukke”, wanneer er nu en dan eens niet veel animo voor dit spel bestond, omdat men moe was van de dagtaak.

Wanneer gedurende een periode van tolleren een speeltuig de andere herhaaldelijk verslagen heeft, dan wordt dit niet geweten aan de bekwaamheid van den speler, die de tol heeft geworpen, maar aan een bijzondere kracht, die in die tol woont. De Javanen hangen zo'n gelukstol graag in hun rijstschuur, want ze denken, dat dit voorwerp een gunstige invloed op het aanwezige graan zal uitoefenen: dit zal op geheimzinnige wijze vermeerderen; de voorraad zal niet gauw uitgeput zijn. Om die reden ook bewaren de Posoërs hun tolleren in de rijstschuur.

En weet ge waaruit ook duidelijk het nauwe verband spreekt, dat gelegd wordt tussen tolleren en de rijstbouw? Uit het strenge verbod om te tolleren buiten de daarvoor gestelde tijd. Als je dan tolde, zou je de natuur in de war brengen, en maken dat de rijst niet wilde groeien, als ze geplant is. Ik was eens in een dorp toen een jongen, die blijkbaar zijn ongeduld niet kon bedwingen, zijn tol opzette, een paar dagen vóórdat de tijd daarvoor gekomen was. Dadelijk snelde zijn vader toe, greep het speeltuig, en hakte het in kleine stukjes. Hoe komt het nu dat de natuurmensen zijn gaan denken, dat in de tol een bijzondere kracht zit? Het treft hen, dat een dood stuk hout levend gemaakt wordt. Wij met ons

Een deel van het dorp Rato, waarop te zien is, hoe het van gras gezuiverde dorpsterrein een mooie gelegenheid biedt om erte tolleren.

nuchter verstand kunnen ons niet begrijpen, dat iemand daarin iets bizonders ziet: het is immers de natuurlijkste zaak ter wereld, dat een tol draait als je hem opzet. De Indonesiër vindt dit ook vanzelfsprekend, maar omdat hij zich geen wetenschappelijke verklaring van dit gebeuren kan geven, vindt hij het merkwaardig dat dit zó is — en ook wonderlijk en geheimzinnig. En dit laatste verbindt hij dan dadelijk met dingen, die hij ook levend wil maken. Wat zou een landman liever „levend” maken dan het gewas dat hij plant! De Javanen gaan in dit opzicht nog verder: Wanneer zij een dode hebben begraven, hakken ze uit een boomstam een paaltje, dat zij op het graf als gedenkteken planten. Van hetzelfde hout waarvan ze het paaltje hebben gemaakt, snijden ze zich ook graag tolleren, en dan denken ze, dat ze door het opzetten, d.i. „levend” maken van de tolleren, op de ene of andere wijze invloed oefenen op het leven van de afgestorvene. Bij enkele volken op Celebes is de gedachte zó overheersend geworden, dat het een gewoonte geworden is om te tolleren in de tijd, dat men voor een afgestorvene rouwt. Maar je begrijpt, als men dit doet, tolt men niet meer om de rijst te laten groeien. Want als je tolleren eenmaal in verband met doden hebt gebracht, mag je het niet doen, als er niemand gestorven is, want dan zou je door te gaan tolleren, maken, dat er iemand stierf. Het zijn echter maar weinig volken die dit doen.

Dan is er nog iets dat sterk tot het kinderlijk gemoed van de natuurmensen spreekt, als hij dit spel speelt. De tol broemt en gonst zo mooi! Dat geluid brengt hij dadelijk in verband met

het suizen van de wind, en het geruis van de regen, en dan denkt hij, dat dit gonzen wind en regen roept, zoals wij door fluiten met de mond de wind roepen, omdat door het fluiten een luchtstroom ontstaat, en de wind vaak een fluitend geluid veroorzaakt. Wind heeft men graag als men in de oogsttijd tolt, want wind verdrijft de regen, en doet de gesneden rijst spoedig drogen. Regen heeft men graag, als men tolt in de tijd, waarin de akkers toebe-reid worden om het graan te ontvangen.

Misschien is er iemand onder ons, die zich al afgevraagd heeft: „Hoe zouden de Javanen, Dajaks, Posoërs het tolspeel spelen?” Dat zal ik je vertellen, en als ik dan ook verklaard heb, wat alles betekent, zullen we moeten erkennen, dat er een diepe zin in ligt, die bij ons tolleren geheel verloren is gegaan. Wanneer twee jongens met elkaar tolleren, dan is de zaak heel eenvoudig: de een zet zijn tol op, en de ander gooit er met de zijne naar; mist hij, of blijft de tol na het treffen niet door-draaien, dan verwisselen de spelers van plaats. Gooit hij de andere tol uit, dan moet die ander weer zijn tol opzetten. Meestal raakt de een de ander, en blijven beide tolleren door-draaien. Dan moeten de spelers afwachten, wiens tol 't eerst „doodgaat”; deze moet dan zijn tol opzetten. Dikwijls ziet men veel van zulke paren tolleren.

Maar er is ook samenspel. Laten we zeggen, dat vijf jongens samenspelen. Dan worden twee strepen op de grond getrokken, die elkander rechthoekig snijden. Nu zetten de spelers hun tol op, waarbij ze hem zo dicht mogelijk naar het snijpunt der beide lijnen werpen. De tol die 't dichtst bij dit punt blijft

draaien, is „levend”, de anderen zijn „dood”. Zó is het bij de Javanen. De Maleiers weer noemen de „levende” tol „vorst”, en de andere „onderdanen”. Nu wordt er een cirkel op de grond getrokken; hier en daar maakt men ook wel een vierkant. In deze cirkel (vierkant) worden alle „dode” tolleren (onderdanen) gelegd. De eigenaar van de „levende” tol (vorst) werpt zijn speeltuig op de verzamelde tolleren, zodat er één of twee buiten de cirkel worden gestoten. Deze worden daardoor „levend”. Degeen, die geworpen heeft, moet zorgen, dat zijn tol blijft draaien, nadat hij de ander uit de kring gestoten heeft. Doet hij dit niet, dan is hij „dood”, en moet hij het speeltuig bij de andere in de cirkel leggen. Verder moet degeen, die werpt, zorgen, dat zijn tol na de stoot buiten de kring blijft draaien; want doet hij dit binnen de kring, dan is hij ook „dood”. De speler heeft dan echter het recht om in zo’n geval snel het koord om de tol te slaan, en hem daarmee buiten de kring te

trekken, voordat de tol opgehouden heeft met draaien.

Er zijn nog meer regels aan het spel verbonden: de jongens wier tolleren in de kring liggen, leggen een strik in hun touw, en houden dit gereed. Wanneer degeen, die werpt, de tolleren in de kring mist, trachten de wachtenden de strik over de kop van de draaiende tol te werpen, halen hem met de linkerhand op, en vangen hem in de rechter. Gelukt dit aan een, dan mag deze de gestrikte tol in de kring leggen in de plaats van zijn eigen speeltuig, waarmee hij nu op zijn beurt op de tolleren in de kring gaat mikken.

Op het laatst zijn er bij een gezelschap van vijf jongens vier „levenden”, die op één „dode” mikken. Is ook de laatste tol uit de kring gestoten, en „levend” geworden, dan is het spel uit, en kan men van voren beginnen. Een volgende maal vertel ik welke gedachten men door dit spel tot uiting heeft willen brengen.

De tol als embleem van de zon.

De vorige maal heb ik beloofd om uit te leggen wat met het tolspeel bedoeld is. De sleutel tot het begrip van de betekenis daarvan is deze: in zon, maan en sterren ziet men tolleren, die aan het uitspansel draaien; dat zijn gouden of koperen tolleren. Evenals men in het speeltuig een geheimzinnige kracht onderstelt, die alles wat groeit beïnvloedt, zo kent men aan de hemellichamen grote macht toe over het leven van mens, dier en plant. De zon is de voornaamste levenwekker; maan en sterren geven kracht aan de gewassen. Nu is het hele tolspeel dat ik beschreven heb, niet anders dan een voorstelling van wat er aan de hemel gebeurt. De cirkel of het vierkant stelt het heelal voor. Als men hierbij aan de horizon denkt, trekt men een cirkel; denkt men aan de vier windstreken, dan trekt men twee lijnen op de grond, die elkaar recht-hoekig snijden. Als je nu de uiteinden van die lijnen met elkaar verbindt, krijg je een voorstelling van de hemel als een vierkant. Een natuurmens zou dus tot de conclusie kunnen komen, dat een cirkel en een vierkant hetzelfde zijn; maar zover komt hij met zijn denken niet.

Het middelpunt van de cirkel, of het snijpunt van de beide lijnen, is het zenith van de hemel. Als de tolleren zijn opgezet, is die, welke ’t dichtst bij dat punt draait, de voornaamste, de zon. De zon slaat de andere tolleren uit de cirkel. Dat is een voorstelling van de afwis-

seling van dag en nacht; bij zonsopgang liggen de sterren dood, maar bij haar ondergang worden ze weer levend, schitteren ze weer aan de hemel. Dit is de grondgedachte van alle samenspel met tolleren. Want er zijn nog andere wijzen waarop het gespeeld wordt, dan die waarvan ik heb verteld. Nu denken de natuurmensen, dat zij door een voorstelling met tolleren te geven, de geheimzinnige invloed van de hemellichamen op het gewas ten goede kunnen beïnvloeden, zodat zon, maan en sterren extra hun best zullen doen om de rijst flink te laten groeien.

De zon stelt men zich dus voor als een tol. Wij die weten wat we van de zon hebben te denken, vinden zo iets wel heel kinderlijk. Maar zó waren onze voorouders ook eenmaal. De Egyptenaren, die we kennen als een heel beschaafd volk uit de oudheid, zagen in de zon een discus, die langs de hemel wordt geworpen. Maar de Posoërs gaan toch wel wat ver in hun vereenzelviging van zon en tol. Stel je eens voor: Wanneer wilde varkens een gat maken in de omheining van een akker, en de aanplant beschadigen, dan snijdt men een tol, en trekt daarop met curcuma gele, en met kalk witte strepen. Nu heeft men een zon met stralen! Die tol wordt opgehangen bij de plek, waar de varkens zijn doorgebroken. Als ze nu in de volgende nacht hun poging willen herhalen, en weer bij die plek komen, zullen ze denken, dat het dag is, want

Een overblijfsel van de stad Madjapohit, welker vorsten zich voor afstammelingen van de zon hielden.

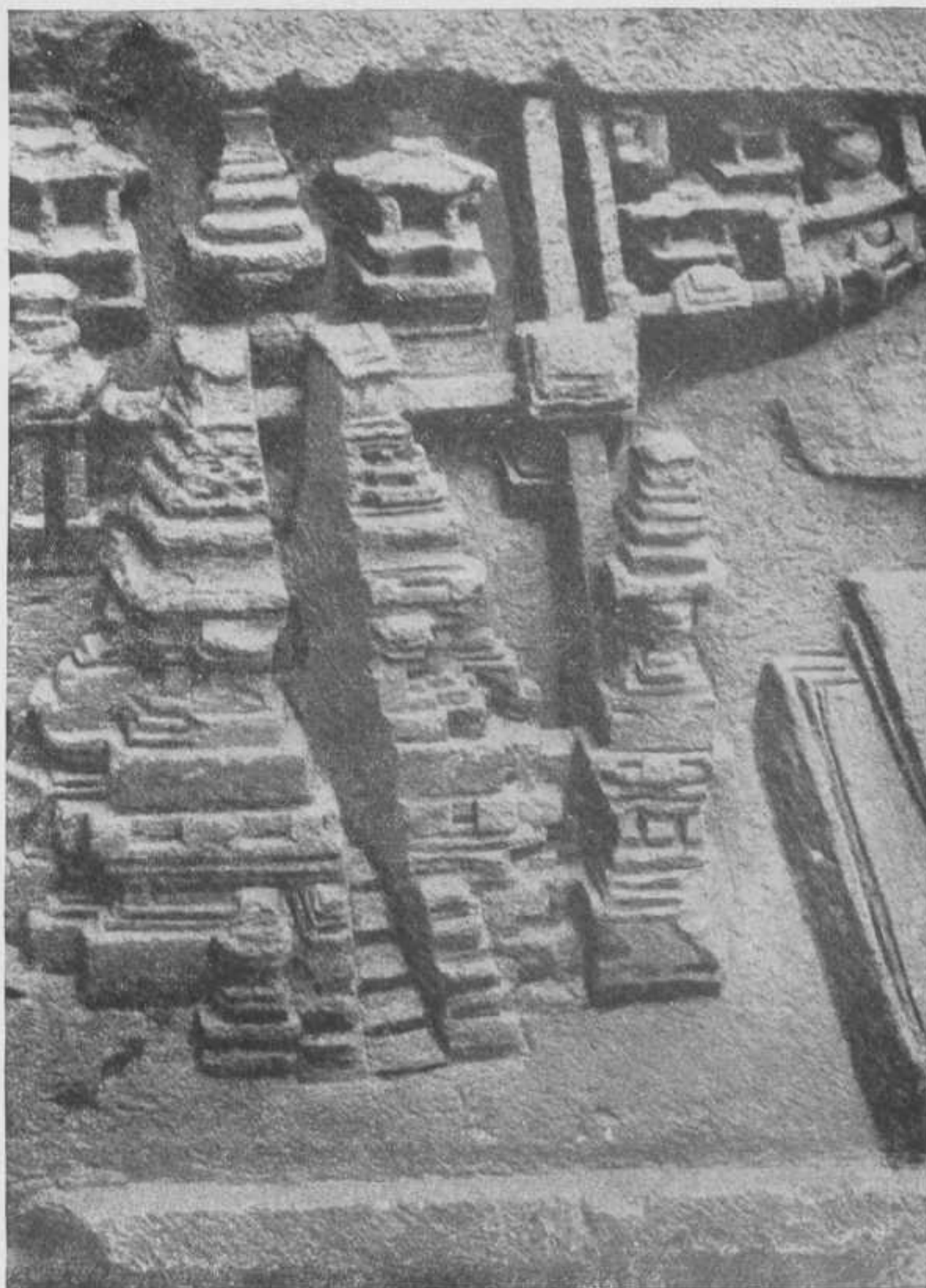
ze zien de zon! Dan zullen ze zich gauw in de wildernis terugtrekken, want het zijn dagschuwe dieren.

In de natuurmythen wordt de zon altijd voorgesteld als een jongen die met een gouden of koperen tol speelt. En als er gesproken wordt van een gouden tolkoord, dan kunt ge erop aan, dat een zonnestraal bedoeld is. Ik zal eerst een verhaal van de Javanen doen. De rijksbestierder van het oude rijk van Madjapahit was kluizenaar geworden en liet zijn zoon in grote armoede en ellende achter; de jongen had zelfs geen bete rijst te eten. Het was zó ver met hem gekomen, dat hij zich met kesambi-vruchten in 't leven hield. Eens zat hij weer onder een kesambi-boom, en hij hield vijf vruchten in de hand om die te eten. Toen stond opeens een man vóór hem, en deze zeide: „Polan, je bent mijn eigen zoon, en je zult spoedig vorst van dit land worden”.

De jongen antwoordde: „Hoe kan dat nu, want ik ben heel arm, en ik lijd een ellendig leven”. Maar de vader antwoordde: „Dat komt allemaal terecht. Maak nu een tol van dit kesambi-hout, want door je tolspeel zal je vorst van dit land worden. Ik geef je de naam van Damar woelan (maneschiijn)”. De verschijning verdween, en Damar woelan maakte een heel mooie tol van het hout; ook de vijf vruchten in zijn hand werden tolleren. Hij had zo'n bedrevenheid in het spel, dat hij er beroemd door werd, en de rijksbestierder hem tot zoon aannam.

De vorstin van Madjapahit zag het spel van verre aan, en ze merkte op, dat Damar woelan het altijd won. Toen overlegde ze bij zichzelf: „Die jongeling is heel knap, hij zal zeker ook de kunst van regeren verstaan”. Ze liet hem tot zich komen, en nadat ze ingelicht was over zijn afkomst, vroeg ze op de tol wijzende: „Wat is dat?” Damar woelan antwoordde: „O vorstin, dat is een tol”. De vorstin hernam: „'t is jammer, dat de tol niet van goud is; als hij van goud ware, zou het behoorlijk zijn, dat hij geregeerd”. Toen daalde zijn vader uit de hemel neer, en veranderde de tol van zijn zoon in goud, dat erg schitterde, en op de kop had het een edelsteen.

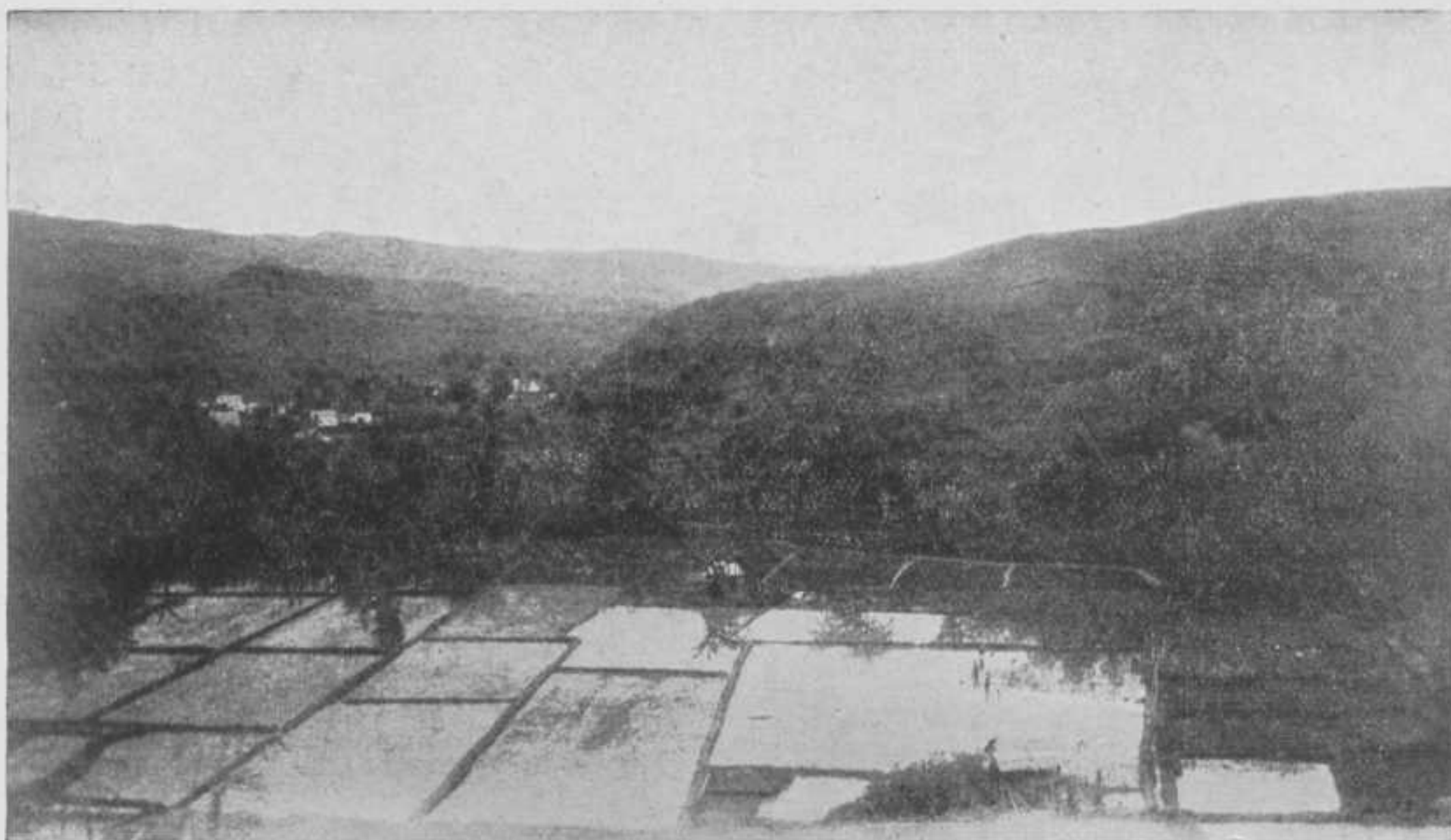
Toen verbaasde de vorstin zich; ze stond van haar zetel op, en ging op Damar woelan toe, terwijl ze zeide: „Alle mensen hier, groot en klein, zijn getuigen, dat ik mijn naam verander in Kentjana Woengoe, en Damar woelan is

mijn echtgenoot”. Van dat ogenblik af was Damar woelan vorst van Madjapahit.

Dit verhaal lijkt erg op een stuiverroman, maar het is een mythe van zon en maan, waarin deze twee lichamen met elkaar verward worden: Damar woelan is eerst maan, maar hij wordt de zon, die met de maan trouwt. Maar wat heel duidelijk is, is, dat de zon wordt voorgesteld als een tol van goud. Deze vertelling moet dienen om te bewijzen, dat de vorsten van Madjapahit, eenmaal het machtigste rijk op Java, dat in de 15e eeuw te gronde is gegaan, van de zon afstammen. De Javanen wilden dus niet onderdoen voor de Egyptenaren, die hetzelfde beweren van hun koningen.

Nu zal ik nog een verhaal vertellen, waarin de zon als een tollende jongen voorkomt. Dit verhaal heeft een veel groter verspreiding dan het vorige. Ja, ook wij kennen het als het sprookje van de valse koningin. Een koning trouwde met een koningin. Toen de koningin in blijde verwachting was, ging de koning op

Een nat rijstveld, waarin de rijstplantjes worden uitgezet, wat tevens het sein is om de tolleren op te bergen.
Foto L. H. C. Horsting.

reis naar een ver land. Niet lang na zijn vertrek, kwam een boze vrouw bij de koningin. Ze kreeg haar geheel in haar macht, stak haar de ogen uit, stroopte de huid van haar gelaat af, en plakte die op haar eigen gezicht, zodat ze volkomen op de echte koningin leek. Deze verbleef in 't bos, en leidde een kommerfvol bestaan. Als de vogels haar niet nu en dan wat voedsel hadden gebracht, zou ze zeker gestorven zijn.

Toen de koning van zijn reis teruggekeerd was, deed de valse koningin of zij de echte was, en de koning wist niet beter, of 't was zo. De echte koningin kreeg intussen een zoon, en toen deze groot geworden was, hoorde hij van zijn moeder wat er gebeurd was. Nu

zocht de jongen de ogen zijner moeder op; hij vond ze en plaatste ze in de kassen, zodat ze weer kon zien. Ook haar gelaat was weer aangegroeid, zodat ze weer even mooi was als te voren. De jongen had een gouden tol van zijn grootvader geërfd. Daarmee ging hij naar de woonplaats van zijn vader, den koning. Hij daagde ieder uit om met hem te tolleren, en hij versloeg allen. De koning zelf ging weddenschappen aan, maar daar hij telkens verloor, raakte hij al zijn bezittingen kwijt.

Dan volgt de ontknoping: De jongen vertelt, dat hij 's konings zoon is. De valse koningin wordt ontmaskerd, en weggejaagd. De echte koningin wordt in ere hersteld.

Een schoongemaakt stuk boschgrond, waarop den volgenden dag rijstgeplant zal worden, waarna het verboden is om met de tol te spelen.

Twee der eerste bestuurs-ambtenaren in Posso, omringd door de aan hen ondergeschikte hoofden van allerlei rang. Die hoofden hadden de beide heeren goed waargenomen en het resultaat daarvan was, dat toen deze twee van Posso zouden weggaan, alle pogingen in het werk werden gesteld om ze te behouden.

We begrijpen de hele geschiedenis, als we bedenken, dat met de koning de hemel (het uitspansel) bedoeld wordt. De beide koninginnen stellen de maan voor: de echte is de wasende, de valse de afnemende maan. De zon wordt gedacht als de zoon van hemel en maan, die met zijn tol de onderdanen zijns vaders, de sterren, verslaat, omdat hij bij zijn verschijnen hun licht doet verbleken.

Zo hebben we door het tolleren, een spel, waaraan voor ons niets geheimzinnigs verbonden is, weer een blik geslagen in de denkwereld van Javanen, Bataks, Dajaks, een wereld vol kinderlijkheid, en vol poëzie. In die wereld

hebben onze voorouders ook geleefd. Eeuwen geleden was het tolleren in Europa een winterspel bij uitnemendheid. Men deed het bij voorkeur op de hard bevroren grond. In Engeland bezaten in Shakespeare's tijd vele dorpen een reuzetol, de dorpstol, die door de boeren bij vriezende weer al slaande werd voortgedreven. De enige verklaring die men van dit gebruik wist te geven was, dat men dit deed om zich door dit werk warm te maken. Maar nu we gelezen hebben, wat de mensen in Indië van tol en tolleren denken, begrijpen we, dat de Engelse boeren de tol voortdreven in de verwachting daarmee de zon te steunen in haar werk om de koude te verdrijven.

Geest en humor bij de Toradja's.

Hebt ge weleens Europeanen, die in Indië hebben gewoond, over de bewoners van dat land horen spreken? In veel gevallen zult ge dan van hen horen, dat de bruine mensen zo „raar” zijn; je begrijpt ze niet; ze doen juist het tegenovergestelde van wat wij zouden doen. Het is opvallend zo weinig als velen onzer, die in Indië hebben geleefd, van het innerlijk en geestelijk leven van den Javanen, den Batak, den Toradja weten. Vaak heeft men een voorstelling van ze, dat ze „dom” zijn, de moeite van de kennismaking niet waard. Het is mij meermalen gebeurd, dat als ik iets uit het rijke geestesleven van de Toradjas, zoals zich dit bijv. in hun letterkunde openbaart, aan Europeanen vertelde, ze me verbaasd aankeken, en iets zeiden als: „Dat

zou je achter die mensen niet gezocht hebben”. En een enkele hurner verdenk ik er van, dat hij twijfelde aan de juistheid mijner mededelingen.

We moesten eens weten welke gedachten er zoal in de mensen omgaan, terwijl ze vóór je zitten met een gezicht waaruit je niets kunt lezen! Wij Westerlingen treden gewoonlijk brusk op, zeggen hoe het moet, en dan zwijgt de Posoër. Hij zwijgt dus, omdat wij hem niet aan het woord laten komen. Hierdoor denken we dat er weinig in hem omgaat; maar intussen zit hij je ongemerkt op te nemen, en uit je gelaat en je manier van doen en spreken weet hij al gauw op te maken wat voor soort van mens je bent. Hij doet zó, omdat hij weten wil, hoe hij met je moet om-

Een dans in Morl, waarbij liederen worden gezongen, waarin men elkander nu en dan hekelt.

gaan, op welke wijze hij je moet aanpakken. Daar komt bericht, dat op die en die dag de nieuwe bestuursambtenaar met de boot zal aankomen. Alle hoofden worden naar de hoofdplaats opgeroepen om hem een glorieuze ontvangst te bereiden. Ze maken kennis met hun nieuwen chef. Hij spreekt de hoofden toe, maakt kennis met allen. De Ambtenaar is zich niet bewust, dat ze scherp op hem letten, dat elke beweging en gelaatsuitdrukking wordt waargenomen. Hij zelf verneemt niets van de indruk die hij heeft gemaakt, maar de zendeling hoort die wel. Wanneer de hoofden zijn teruggekeerd, vertellen ze van hun indrukken. De zendeling hoort precies wat de nieuwe functionaris heeft gezegd en gedaan; een beschrijving wordt van zijn persoon gegeven als een nauwkeurig signalement. De verteller protretteert den man zonder kritiek; hij zegt niet hoe hij over hem denkt; maar het beeld wordt zó fijntjes gegeven, en met zoveel humor geschetst, dat je den nieuwen ambtenaar al zo'n beetje leert kennen. Wanneer het een persoon is, van wien ze hebben opgemerkt, dat hij zichzelf niet weggooit, heb ik wel eens gewenst: „Die heer moest eens horen, hoe de Posoërs hem tekenen; dat zou heel gezond voor hem wezen”.

Een andere persoon, dien de Posoërs nodig hebben, en van wie ze dus moeten weten, hoe ze hem moeten benaderen om hun zin te krijgen, is de zendeling. Als goede mensenkenners, die gewend zijn elkaar te observeren, hebben ze al heel spoedig door, of ze met iemand te doen hebben, die een medelijdend hart heeft, die gevoelig is voor lof, die graag

de baas is, die op zijn stuk staat, die onzelfzuchtig is of uitgerekend. Er hangt veel van dit zwijgend onderzoek af, want valt het min of meer ongunstig uit, dan boet de zendeling daarbij van zijn invloed in.

De Posoër weet ook heel goed, dat veel afhangt van de stemming, waarin iemand verkeert, of zijn verzoek een gunstig onthaal zal vinden. Wanneer hij bij je komt om een gunst te vragen, zal hij nooit met de deur in huis vallen. Hij praat eerst met je over allerlei onverschillige dingen, en intussen let hij op in welke stemming je bent. Merkt hij dat je goed gemutst bent, dan komt hij met zijn verzoek voor de dag. Vindt hij je geprikkeld of ontstemd, dan tracht hij je eerst in een goede stemming te brengen; het gewone middel daartoe is het geven van een klein geschenk. Anders wacht hij liever een gunstiger tijd af.

Een gelegenheid waarbij de Posoër al zijn scherpzinnigheid en humor ten toon kan spreiden, is de rechtszitting. Advocaten worden daarbij niet gebruikt, maar menige Posoër doet niet onder voor een ervaren jurist bij ons. Iemand brengt een klacht voor en stelt een eis. De aangeklaagde verdedigt zich; zijn argumenten worden weerlegd, maar hij heeft een weerwoord. Soms wordt het een tournoi van spitsvondigheden, waarnaar ik meermalen met verbazing heb zitten luisteren. Ik kan mij best begrijpen, dat veel dorpsgenoten de zitting komen bijwonen, wanneer het distriktshoofd recht komt spreken, want men geniet van de welsprekendheid, die daarbij tentoongespreid wordt. Welsprekendheid is voor den Toradja het middel bij uitnemend-

heid om invloed en aanzien in zijn kring te krijgen, zegt Adriani. Een goed spreker, die zijn rede met Toradja humor weet te kruiden, heeft altijd een dankbaar gehoor, en weet wel zijn zin door te drijven. De meesten gebruiken beelden, ironische vragen, spottende uitdrukkingen en woordspelingen.

Vaak drukt men zijn gedachte in een vierregelig versje uit, waarvan de derde en vierde regel een herhaling met andere woorden is van hetgeen in de eerste twee regels gezegd is, een vorm van poëzie, die ook in de psalmen en bij de profeten van het Oude Testament voorkomt. Iemand begon eens zijn pleidooi met dit versje:

Kom, laat ons het eens tegen elkaar opnemen.
om te zien wie de dapperste is.

Kom, laat ons eens tegen elkaar opspreken,
om te zien wie het 't eerst aflegt.

Als de zendeling hortend en stotend met niet welgevormde zinnen het Evangelie verkondigt, omdat hij de taal niet meester is, en minder welsprekend is dan sommigen van zijn hoorders, dan moet hij op dezen wel eens een stuntelige indruk maken, als de mensen nog niet vatbaar zijn om de inhoud van zijn woorden te verstaan.

Talasa, de „Radja van Posoland“ met vrouw en kinderen. Deze man is de scherpzinnigste der Toradjas, vol geest en humor, een der beste kenners der Toradja-literatuur, waardoor hij de eerste zendelingen tot leermeester is geweest.

Die geest en die humor, ze kunnen gevaarlijk worden, wanneer men ze laat werken om anderen te hekelen, en in een bespottelijk daglicht te stellen. Vooral als dit gebeurt, wanneer men bij maanlicht samen is en danst, en degeen, die de versjes dicht, die bij zo'n gelegenheid gezongen worden, daarin een der dorpsgenoten ertussen neemt. Daaruit komt dan weleens een vechtpartij voort. Daarom hebben de zendelingen liever niet, dat men „elkaar bezingt“; maar met dat al hebben we vaak moeten lachen om de geestigheid, waarmee het soms gebeurt.

Zo „bezong“ een man met één oog een ander, die geen haar meer op 't hoofd had:

Ik, stakkert, ben niet de enige
die de Poso-rivier afvaart.

Daar achter die ijle wolken
komt van tijd tot tijd de hemel te voorschijn.

Hij wilde hiermee zeggen: Ik ben niet de enige die ertussen genomen word; ik zie telkens uw kale schedel tussen uw ijle haren te voorschijn komen.

De kaalhoofdige maakte dadelijk een vers op den éénoog, dat onder veel gelach gezongen werd:

Ik, stakkert, ben niet de enige,
die een dikke buik heeft,

De zon die reeds scheef staat is op 't ondergaan,
en er is slechts één fakkel.

De dichter had niet eens een dikke buik, de andere wel, en zijn ene oog (één fakkel) keek nog scheel ook, wat den dichter aan de ondergaande zon deed denken.

Ik kan heus niet alles vertellen van de geest en humor der Toradjas, maar ik moet toch nog even iets zeggen van hun spreekwoorden. Wanneer wij spreekwoorden gebruiken, ontleen we die aan de geest en humor van onze voorouders, want zij hebben die spreekwoorden gemaakt. Zulke geijkte spreekwoorden en spreekwijzen als wij hebben, kennen de Posoërs weinig. Een voorbeeld: „Wanneer men baadt, wordt men nat“, of: „als de pot te vuur staat, gaat ze koken“; zoveel als ons „wie kaatst moet de bal verwachten“, en „wat de mens zaait, zal hij ook maaien“. De Toradjas zijn nog steeds bezig spreekwoorden en spreekwijzen in het dagelijks leven te maken. Deze uitdrukkingen worden echter maar eens gebruikt, en dan weer vergeten. Iemand maakt zich boos over een ander, die hard loopt over de wiebelende vloerlatten, zodat hij in een gesprek gehinderd wordt; hij roept uit: „De vloer gaat op en neer als een

adamsappel!" Of tegen een meisje met een sterk ingeregen middel: „Ik zou je wel kunnen gebruiken als rijststamper!" Deze is in het midden, waar hij aangevat wordt, dunner dan aan de beide einden. Ja, de Toradjas hebben veel geest en humor.

Kamper-uien op Celebes.

Het is al jaren geleden, dat een Amsterdams predikant eens met een ambtgenoot uit een andere plaats door de hoofdstad liep, toen ze een dienstmeisje een granieten trapbordes zagen boenen, waarbij zij de onderste trede het eerst onderhanden nam, en vandaar naar boven werkte. De predikant trad op het meisje toe, en vroeg haar: „Uit welke plaats is U afkomstig?" Zij antwoordde: „Uit Kampen". Het is toch helemaal niet prettig voor de inwoners van Kampen, dat ze de naam hebben van dom te zijn. Ze doen dan ook heel wijs om er zich niets van aan te trekken. Ook vroeger niet, toen nog niet bekend was, dat de „uijen" ten onrechte op hun naam staan. Want nu weten we, dat ze uit Duitsland afkomstig zijn, waar ze al eeuwen geleden bekend waren, en waar ze verteld worden van de inwoners van Schildburg. Alleen het blote feit, dat de eerste bewerking van deze anecdoten in 't Nederlands in Kampen verscheen, heeft aan deze stad haar onheuse reputatie geschonken.

Maar is het nu niet merkwaardig, dat we op Midden-Celebes hetzelfde verschijnsel vinden, als zich in Nederland heeft voorgedaan. De volken van Celebes wijzen elk een streek in hun land aan, waarvan de bewoners bijzonder dom zouden zijn geweest. Wanneer we aan de mensen van de genoemde streken vragen, wat er aan is van de domheden, die van hen verteld worden, dan antwoorden ze gemoedelijk: „Ja, zo waren onze voorouders, maar wij weten beter". Die voorouders werden wel door hen vereerd, toen ze nog heiden waren, maar dit neemt niet weg, dat het tegenwoordig levende geslacht zich toch wijzer en verstandiger acht dan hen, wier nakomelingen zij zich noemen.

Niet alleen is het verschijnsel op zichzelf gelijk in Nederland en op Celebes, maar er bestaat ook overeenstemming in de aard van de „domheden". Hoor maar. Eens voeren enige Toradja Kampenaars in een boot op zee. Een hunner schildte een vrucht buiten boord, en hij had daarbij het ongeluk zijn mes in 't water te laten vallen. De mannen hielden dadelijk op met roeien, en beraadslaagden

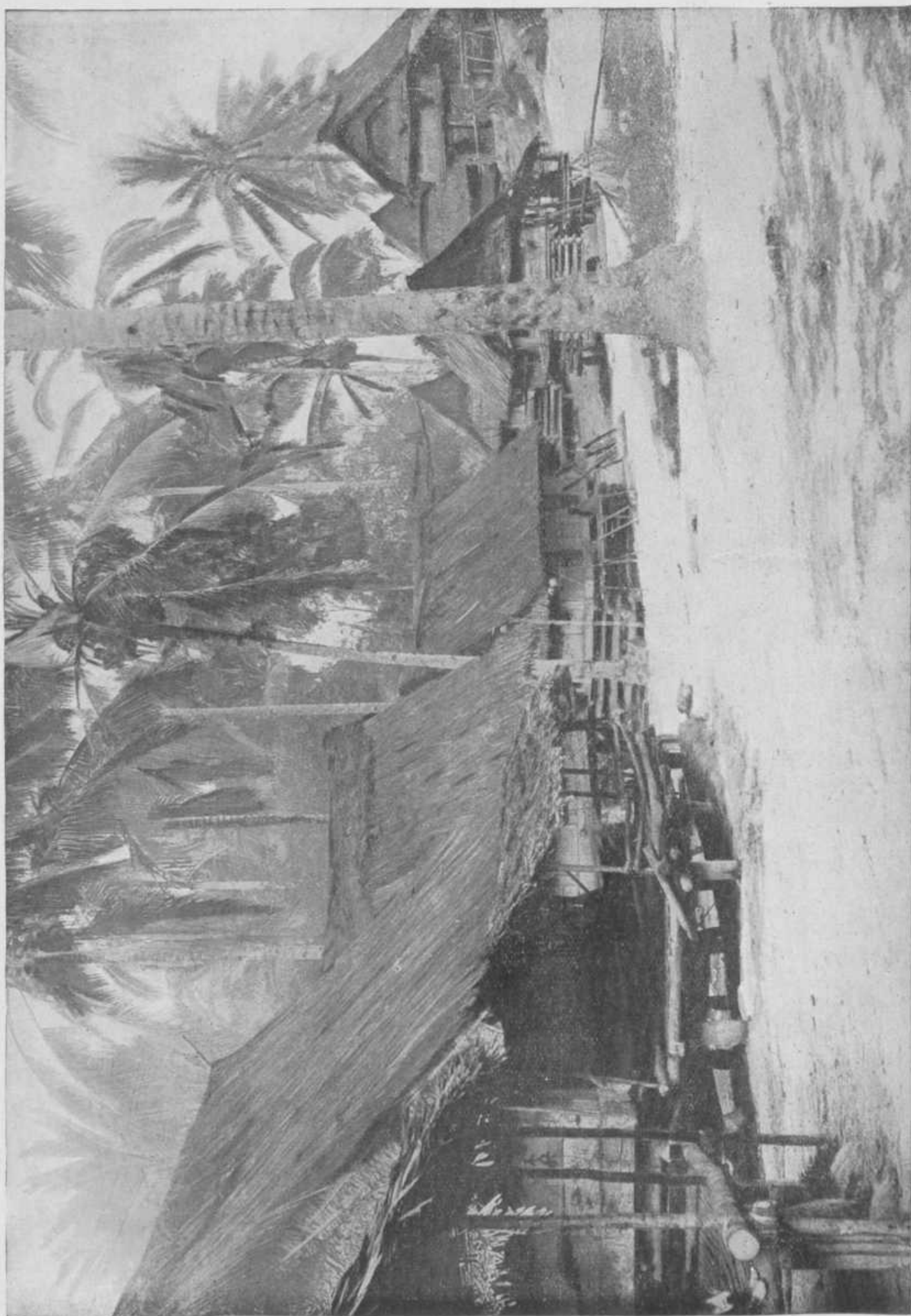
In een paar volgende opstellen zal ik vertellen hoe die zich openbaren in twee voortbrengselen van de letterkunde die wij uit ons eigen land goed kennen: in de Kamper-uijen, en in de verhalen van Tijn Uilenspiegel.

wat hen te doen stond. Ze konden niet naar het mes gaan zoeken, want de zee was veel te diep. Toen sprak de wijste van hen: „Weet je wat we moesten doen? We moeten op onze boot een teken insnijden op de plek, waar het mes gevallen is, dan varen we naar het strand en zoeken er in ondiep water naar". Dit voorstel vonden de anderen prachtig: het teken werd op het boord aangebracht, en men roeide naar het strand. Onder het teken zocht men in het water, en de teleurstelling was groot, toen men het mes niet vond.

Wat deden nu de Schildburgers, het model van de Kampenaars? Toen ze eens door den vijand werden bestookt, brachten ze hun klok, die in het raadhuis hing, in veiligheid door hem in zee te laten zinken. Om de plek waar ze hem hadden neergelaten later terug te kunnen vinden, bracht de burgemeester enige kerven aan in het boord van het schip, op de plek waar men de klok zou laten zakken.

Voor deze „ui" is in de Nederlandse bewerking het beroemde verhaal van de Kampersteur in de plaats gekomen. Die steur wilden de mensen koken voor den bisschop, die de stad zou bezoeken. De bisschop moest zijn bezoek uitstellen. „Men wilde den edelen steur echter gaarne bewaren om te worden opgedischt als het bezoek later zou plaats hebben, bond den visch een bel of klokkeband om, en liet hem weer in zijn element zwemmen. Men zou hem zeker direct weer kunnen ophalen, als men den visch nodig had".

Of luister nu eens naar het volgende verhaal. Tien mannen uit Kamperland op Celebes hadden een boot volgeladen met kokosnoten, die ze naar de handelsplaats aan de overzij van de baai wilden brengen. Toen hij vol was, gingen ook zijzelf scheep om de boot te roeien. Maar ze gingen daarbij tegenover elkaar zitten: vijf met het gezicht hierheen, vijf met het gezicht daarheen. Toen gingen ze roeien, maar de boot bleef op zijn plaats liggen. Ze zetten hoe langer hoe meer kracht, zodat het zweet hen van het lichaam gutste, maar al hun moeite baatte niet. Uitgeput hielden ze op met roeien. Toen sprak een hunner:

„Kamper-uien”.
Een groep mannen
en jongens, die tot
de Kampenaars van
de West-toradja's
behoren, maar die
er waarlijk niet dom
of onnozel uitzien.

„De boot is veel te zwaar, en daarom komt ze niet van de plaats. Als nu vijf van ons hun vrachten weer op de rug namen, zou de boot lichter worden”. Deze woorden leken de anderen juist toe: de vijf die met hun gezicht hierheen zaten, namen in de boot zittende hun vrachten op de rug, de vijf anderen roeiden, en toen schoot de prauw vooruit. Met voldoening merkte degeen, die de raad gegeven had, op: „Heb ik 't niet gezegd, dat de prauw te zwaar was!”

Daarnaast nu weer een Kamper-ui van ons: Het gemeentebestuur had een zware paal nodig. Daartoe werd een boom, die op een bergje groeide, omgekapt, en van zijn takken ontdaan. De vroede mannen namen toen de stam op hun schouders, en droegen hem de hoogte af. Toen ze beneden waren gekomen, merkte een voorbijganger (geen Kampenaar) op: „Jullie had de stam beter de helling af kunnen laten rollen”. „Daar heb je gelijk aan”, antwoordde de burgemeester. De mannen lichtten de boom weer op, en droegen hem de heuvel op, om hem vervolgens de helling af te laten rollen.

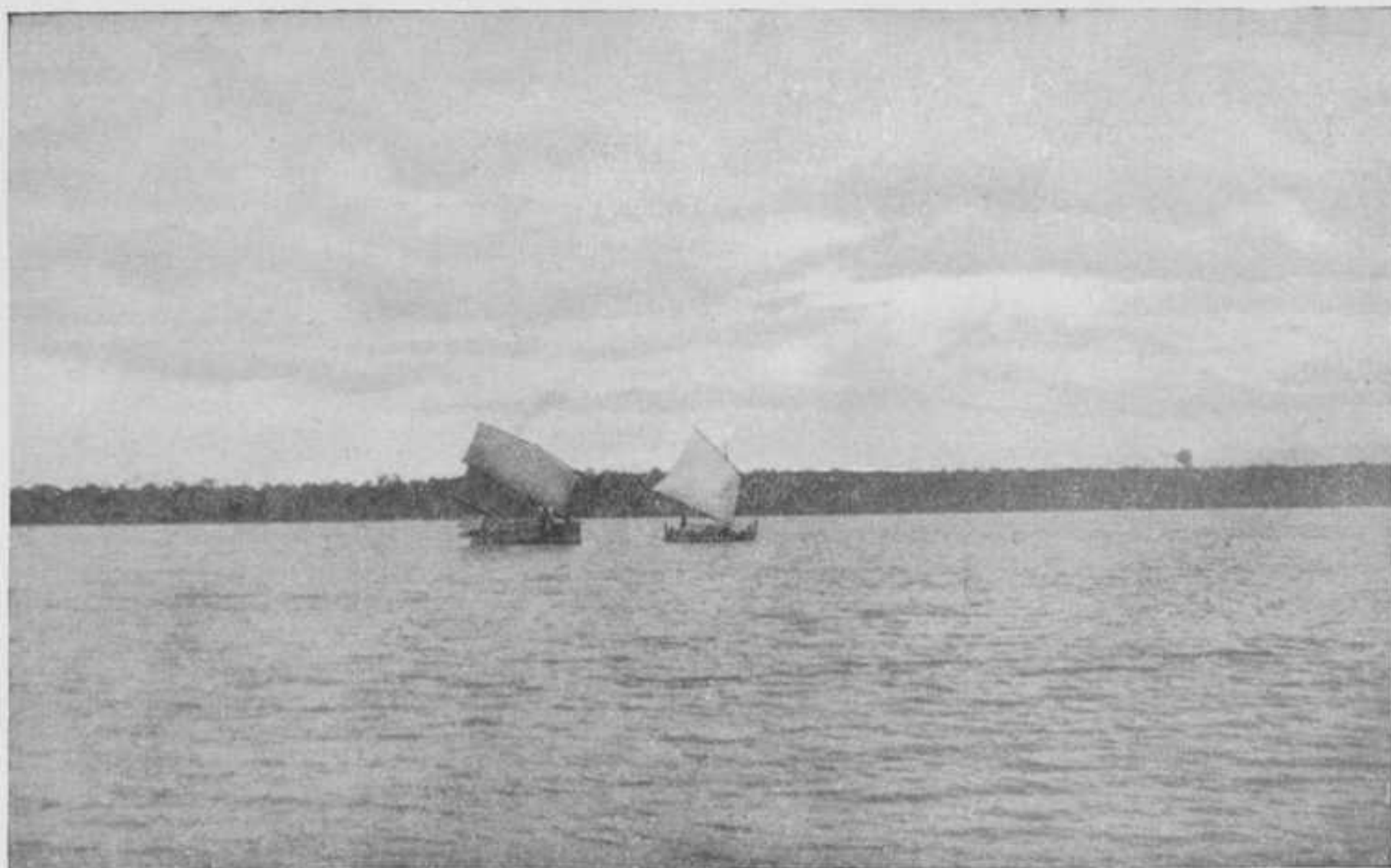
Wilt ge nog een paar Kamper-uien van Celebes horen? Een Toradja kwam aan het zeestrand, en vroeg een Boeginesen prauwvoerder hem in zijn zeilboot naar de hoofdstad over te zetten. Al varende hoorde hij den stuurman telkens wat zeggen, maar hij ver-

stond niet wat hij zeide, want het was Boeginees. Hij merkte echter op, dat telkenmale als de man sprak, de boot wat van koers veranderde. Hieruit maakte hij op, dat het vaartuig aan het bevel van den schipper gehoorzaamde. Hij vroeg den man: „Van wat voor hout is deze boot gemaakt?” „Van wenoea-hout”, was het antwoord. „He, dacht de Kampenaar, ik heb een wenoea-boom vlak bij mijn huis staan, maar ik wist niet, dat hij aan een bevel gehoorzaamt”.

Thuisgekomen begon hij spoedig de wenoea-boom bij zijn woning om te hakken, maar hij deed dit zó, dat de boom op zijn huis moest vallen. „Hij valt op 't huis”, gilde zijn vrouw verschrikt. „Houd je kalm, zei de man, dan zal je eens wat zien gebeuren!” Toen de boom begon te wankelen, schreeuwde de man: „De andere kant uit! hoor je niet: de andere kant uit!” Maar de boom stoorde zich niet aan deze woorden, en verpletterde het huis.

Tenslotte nog een aandoenlijk verhaaltje, waaruit we zien, dat de Kampenaars van Celebes een gevoelig hart hebben. Een Toradja Kampenaar kwam voor de eerste maal aan de zee, en hij zag de golfjes kabbelen op het zand. De man dacht: Dat is aardig speelgoed voor mijn kinderen; ik zal er wat van meenemen naar huis. Hij sneed zich een bamboekoker, vulde hem met zee-water, en torste dit de bergen op naar zijn

„Kamper-uien.“ Inheemse zeilboten, in een waarvan onze Toradja Kampenaar de reis maakte, en tot de ontdekking kwam, dat de wenoea-boom aan het bevel van een mens gehoorzaamt.

dorp. Thuisgekomen riep hij zijn kinderen bij elkaar en vertelde, dat hij een aardig speelgoed voor hen had meegebracht. Hij goot het zeewater in een varkenstrog, maar het kabbelde niet. Dit was een grote teleurstelling voor den man. Hij dacht na wat de reden hiervan kon zijn. „Och, riep hij, het water verlangt naar zijn moeder!“ Schielijk goot hij het weer in de koker, en bracht het naar het strand. Zodra hij het water in zee had uitgooten, kabbelde het weer met de andere golfjes mee. „Wat heb ik gezegd! riep de man verheugd uit, het water verlangde immers naar zijn moeder!“

Ik zou nog wel een paar uur door kunnen

vertellen van de Kamper-uien op Celebes. Maar we hebben genoeg gehoord om te beseffen, dat ook in dit opzicht de Toradjas niet onderdoen in geest voor de blanken. Nog even dit: Is het jullie niet opgevallen, dat al deze anecdoten betrekking hebben op de zee? Daarvan is dit de verklaring: De Toradjas zijn overzee op Celebes gekomen. Daar hebben ze mensen gevonden op de bergen, die in ontwikkeling ver bij hen achterstonden; die misschien werkelijk nooit de zee hadden gezien, en er zich eigenaardige voorstellingen van maakten. Zo dacht hun geest voor humor deze anecdoten uit, waarmee men elkaar tot op de huidige dag vermaakt.

Schommelen.

Een van de prettigste herinneringen uit mijn jeugd zijn de buitenpartijtjes, die in de vakantie om de beurt door ooms en tantes werden gegeven. Neefjes en nichtjes met hun vrienden en vriendinnen werden uitgenodigd, en dan gingen we in een „janplezier“, een soort van omnibus door paarden getrokken, naar een uitspanning. Zodra het gezelschap aangekomen was, waren alle aanwezige schommels en wippen in beweging. Nu we ruim een halve eeuw verder zijn, amuseren de neefjes en nichtjes zich weer op andere en betere manier in hun vakanties, maar wij waren toch best tevreden met onze buitenpartijtjes.

Ik heb aan die eenvoudige genoegens nog vaak teruggedacht, wanneer ik in het binnen-

land van Celebes kinderen zag schommelen. Ze hebben daartoe heel wat meer gelegenheid dan stadskinderen in Nederland. Vader heeft meestal wat rotan in voorraad om bindmateriaal bij de hand te hebben, wanneer iets aan het huis moet worden hersteld. De einden van een rotan lijn worden fluks aan een vloerbalk van het huis, dat op palen staat, vastgemaakt, en dan is de schommel klaar. Maar leuker is het, wanneer een flinke jongen de schommel aan een tak van een hoge boom heeft vastgemaakt. Je kunt dan zien dat deze bruine kinderen hetzelfde genot voelen om daar hoog in de lucht te zweven, en over alles heen te kijken, als wij in onze jonge jaren. Dit genot zingen ze uit in hun schommelliedjes, zoals in het volgende:

„S c h o m m e l e n“
Foto Dr. C. Nooteboom Ritueel
schommelen op Sa-
leier; de touwen
van deze schommel
zijn van 20 tot 30
meter lang, aan
hoge kokosbomen
vastgebonden.

De schommel, als een sikkel, komt neer
op 't oeverriet,
verplettert straks de huizen, als hij door
't luchtruim schiet.

Datzelfde gevoel van hoog boven de aarde verheven te zijn, vervult niet alleen de bruine kinderen, maar ook hun ouders, die in hun voorstellingen van de natuur nog zo echt kinderlijk zijn. Voor deze mensen is de hemel, het uitspansel, de plaats vanwaar alle zegeningen komen: daar schittert de zon, die door haar warmte de gewassen doet groeien; daar schijnen maan en sterren, die hun geheimzinnige invloed op het leven van mensen, dieren en planten uitoefenen; uit de hemel komt de regen, het levenswater voor alles wat groeit, en wat den mens tot voedsel strekt. Daar in de hemel is alles leven en gezondheid.

De mensen in Indië vragen al die zegeningen aan den Hemelheer. Maar ze doen dit niet alleen met woorden; ze willen zelf naar de hemel opstijgen om die goede gaven te gaan halen. En nu menen ze zich naar de hemel te kunnen opheffen door te schommelen. Dit is de aanleiding geweest tot het rituele schommelen, dat nog bij verscheiden volken in Indië bestaat, en bij andere bestaan heeft. Bij de Boeginezen wordt de moeder met haar zuigeling op een schommel gezet, en plechtig door

een priester heen en weer geschommeld. Hij zingt daarbij een litanie, waaruit blijkt, dat de bedoeling van dit schommelen is, dat de moeder naar den heer des hemels gaat om voor haar tere wicht gezondheid en levenskracht te vragen. Bij verscheiden volken is deze plechtigheid gewijzigd: de zuigeling alleen wordt geschommeld, maar nu noemen we het bakje, waarin de kleine gelegd wordt, niet meer een schommel, maar een wieg. De godsdienstige gedachte, die aan het schommelen van moeder en kind ten grondslag heeft gelegen, vinden we nog terug in de plechtige wijze, waarop de zuigeling in de wieg wordt gelegd.

Wanneer iemand ziek is, blijkt, dat hij een tekort heeft aan levenskracht. Deze moet worden aangevuld, en waar zou men die anders vandaan halen, zo niet uit de hemel; en hoe zou men die kunnen krijgen anders dan door de schommel; en wie zou hiertoe beter in staat zijn dan de priester-geneesheer? Er wordt dus in het huis van den zieke een plank aan twee strikken opgehangen; daarop gaat de priester zitten en schommelt zich naar de hemel toe. In de litanie, die hij erbij opdreunt, deelt hij mede, dat hij zich opwerkt tot in de verblijfplaats van den Hemelheer, en dat hij van deze levenskracht voor den kranke verkrijgt. Vooral de Dajaks op Borneo doen dit heel veel. Bij een van de stammen, waar het

„Schommelen“

Foto J. Ritsema.

De Posose kinderen zijn al tevreden met een rotanlijn, waaraan ze een dwarshout binden; hiermee weten ze zich hoog op te werken.

Evangelie al vele jaren gebracht is, schommelt de priester niet meer zichzelf; hier is de schommel tot een symbool geworden. Daarom is een miniatuur-schommel voldoende. Deze wordt heen en weer bewogen onder het zingen van een litanie, waarin het verlangen naar nieuwe levenskracht wordt uitgedrukt. Wanneer dan onder het schommelen een vlieg of een ander insect, waaraan Indië zo rijk is, naderkomt, ziet men daarin de vervulling van zijn bede: het diertje wordt gevangen, in olie fijngewreven, en dit zalfje wordt den zieke op het hoofd gestreken.

Het vrolijkst gaat het schommelen op het nieuwjaarsfeest toe. Al zijn de mensen Christen of Mohammedaan geworden, en kennen ze het Europees en het Arabisch nieuwjaar, ze blijven toch hun eigen nieuwjaarsfeest vieren. Dit valt altijd in de tijd tussen het binnenhalen van de oogst en het klaarmaken van de nieuwe akkers. Dan worden overal schommels gemaakt, hoe hoger hoe liever. Nu zijn het niet alleen priesters en andere bijzondere personen, die schommelen, maar alle mensen doen eraan mee. Natuurlijk zijn het vooral jongelui, die van de schommels gebruik maken; soms zitten drie, vier, tot zes tegelijk erop. Maar er moet altijd minstens één bij zijn, die het schommellied kent, die de anderen dus kan voorzingen.

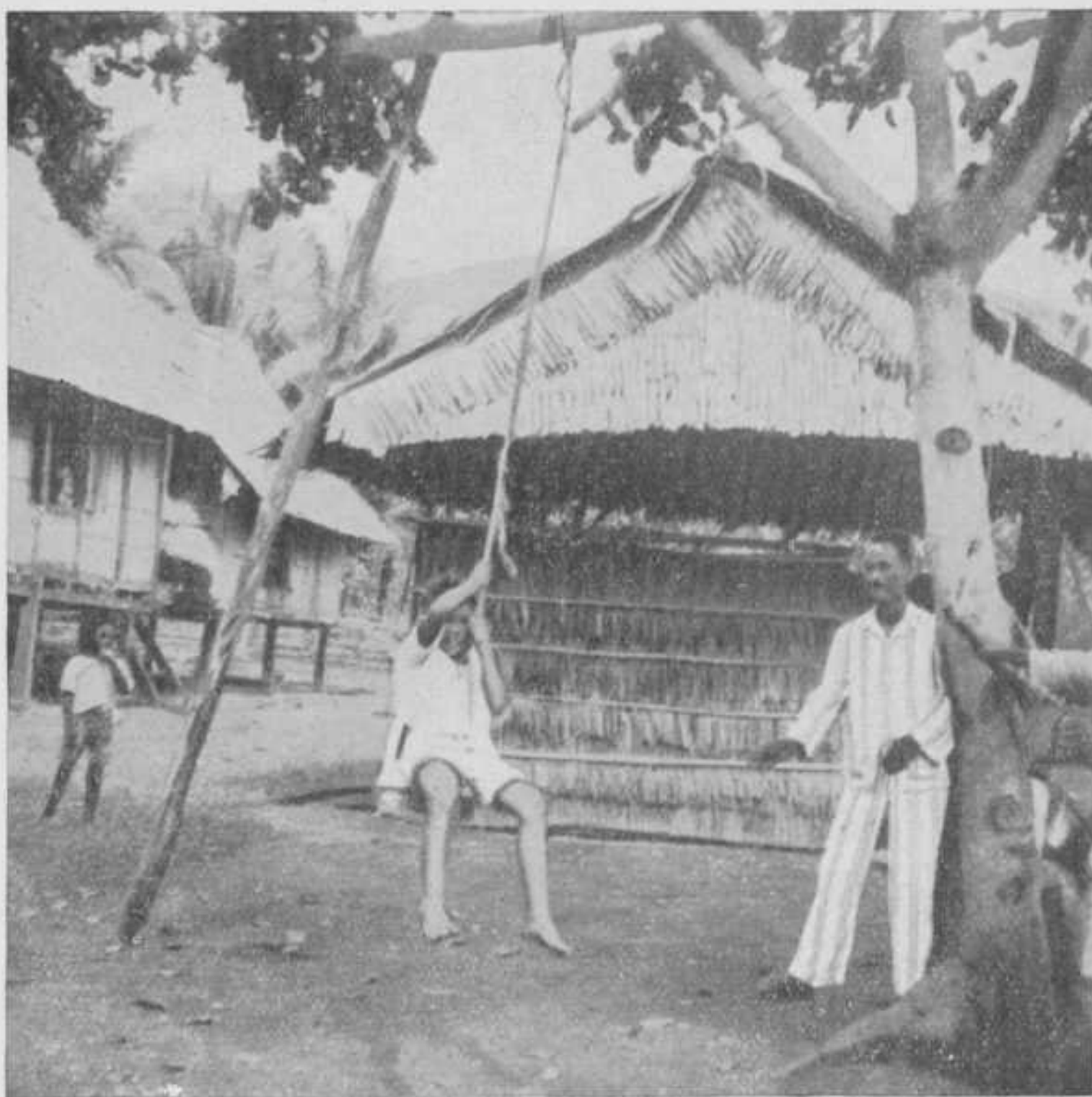
Want men schommelt niet alleen voor de pret, neen, men gaat daarmee naar den Hemelheer om hem te vragen om rijst, die straks op de nieuwe akkers geplant kan worden: rijst, rechtstreeks uit de hemel, die aan geen mislukking onderhevig is. Dit wordt in de zang op deze wijze gezegd:

„Rijst, die uit de hemel gekomen is,
rijst in alle denkbare soorten;
ze is als steentjes (stevige korrels) door
de goden gevormd;
ze is opgetast door Hem, die het heelal
omhuld (de Hemelheer);
ze ligt opgehoopt als een berg, als het
gebergte Lakawan.
Wij hebben haar verkregen door onze
gebeden,
we hebben ze in handen gekregen door
onze offerhandelingen“.

„Schommelen“.

Cliché Zend. bureau.

De Posose wieg, die oorspronkelijk een schommel is geweest voor moeder en kind.

Als men een poos heeft doorgezongen, beschrijft de zang de tocht van de rijst, hoe ze uit de hemel naar de aarde komt:

„Meer en meer komt ze hierheen uit 't Noorden,
volgend de kronkelingen van de rivier,
de stroombedding van het water.
Ze wordt gedragen door het water,
ze wordt op de rug gedragen dwars door het schuim.
Zou ze herwaarts komen? Zou ze hierheen afslaan?”

Ja, ze is gekomen, en in overstelpende hoeveelheid. De zang jubelt verder:

„Onze acht rijstschuren staan opgericht,
onze schuren staan schuin tegenover elkaar,
de slaapkamers van het voedsel.
Ze is tot de nok toe gevuld,
als ware het een bamboe koker met palmwijn (er kan niets bij).
Haar wordt te eten gegeven, als ware ze een kind.
De dwarsbalk van de vloer breekt door haar zwaarte
de planken buigen door de druk van de rijst, die erop gebed is;
de stijlen der omwandeling raken los,
ze gaat heen”.

Er is dus zoveel rijst, dat ervan verkocht kan worden:

„In de morgen verzoekt ze betaald te worden,
de plaats waar ze verblijf houdt, wil uitgeleend worden (ze wil door verkoop naar een andere schuur verhuizen).
Haar drempel verzoekt haar betaald te worden;
in de avond wil ze uitgeleend worden;
haar dorp wordt tot verkoopplaats gemaakt,
omdat op de juiste wijze om haar gebeden is (omdat een zegen op haar rust).
Een fraai weefsel is de prijs voor haar afgevallen korrels (zoveel is de afval zelfs waard),
een zijden doek is de betaling van hetgeen van haar verkocht is”.

Ook de voedingskracht van de rijst, die men uit den hemel ontvangt, wordt bezongen:

„Dat wij de hoogste ouderdom mogen bereiken,
worden als het kernhout van de suikerpalm (een krachtige oude dag genieten),
zodat we (van ouderdom) naar de haard worden gedragen;
dat wij zo oud worden als de suikerpalm, en taai blijven als zijn vezels,
zodat onze tanden weer uitkomen, en we onze knieën als hoofdkussen gebruiken (zo stram worden van ouderdom, dat we niet meer liggende kunnen slapen, maar zittende het hoofd op de krom getrokken knieën leggen).

Als we deze Oosterse poëzie lezen, doet ze ons dan niet denken aan de taal van de Bijbel? Schommelen — door schommelen naar de hemel! Een zonderlinge gedachte voor ons, die beter weten, die de weg volgen, die Jezus ons heeft gewezen om Gods zegen over ons leven te verwerven. De mensen in Indië leren de geestelijke dingen ook beter verstaan, en dan verdwijnt het schommelen uit hun godsdienst leven. Maar het blijft voortleven als spel, een spel, dat altijd alleen gespeeld mag worden in de tijd, die er vroeger voor was aangewezen.

Er is een volk, dat in de nieuwjaarsmaand op het dorpsplein een schommel maakt. Bij die schommel is een paal opgericht, en bovenin die paal hangen allerlei begeerde dingen. Alle jongens en meisjes komen hier samen; elke jongeling kiest zich een meisje, en beiden zetten zich op de schommel. Al zingende werken ze zich de lucht in, al hoger en hoger, tot de schommel bij de top van de paal komt. Dan mogen de schommelaars elk een van de daar hangende prijzen grijpen, dat is de zegen, die ze uit de hemel hebben gehaald. Bij weer andere volken in Indië wordt de paal met de prijzen in de top nog steeds opgericht bij de wisseling van het landbouwjaar, maar schommelen doet men er niet meer bij.

Daarvoor in de plaats is gekomen, dat men om de paal heen danst, en in de zang de zegen voor het nieuwe jaar vraagt. Als men dan lang genoeg gezongen en gedanst heeft, worden de opgehangen prijzen verdeeld, als een bewijs dat de zegen uit de hemel is verkregen.

„Tijl Uilenspiegel“. Het dorp Boejoembajaoe in de oude tijd, waarop we kunnen zien hoe dicht huizen en schuren opeen stonden, zodat gewoonlijk het hele dorp een prooi der vlammen werd, als er een brand uitbrak.

Tijl Uilenspiegel bij de Toradja's.

We hebben natuurlijk allen wel eens gehoord van de streken van Tijl Uilenspiegel. We hebben ons vermaakt met de stukjes, die dit onhebbelijke jongmens zijn stadgenoten speelde. Maar we hebben er toch zeker ook bij gedacht: „Als Tijl er mij zó tussen genomen had, zou ik niet lachen. Wat zou ik kwaad op hem zijn!“ Zó ging het ook met zijn tijdgenoten, en dus verbazen we er ons niet over, als Tijl van zichzelf getuigt: „Niemand houdt van mij, maar ik heb het ernaar gemaakt“.

Toch heeft Tijl mij in één opzicht in mijn leven als zendeling weleens getroost. Je herinnert je misschien dat verhaal van hem, wanneer hij met enige anderen op reis is, natuurlijk te voet, zoals men dat in de oude tijd placht te doen. Wanneer het gezelschap moeizaam een berg beklom, en zijn makkers zuchtten en hijgden, was Tijl bijzonder vrolijk, lachte aldoor, en als hij niet al te zeer buiten adem was, zong hij er nog bij. Ging het echter bergaf, en waren zijn makkers vrolijk, dan huilde en jammerde Tijl. Eindelijk zei een der tochtgenoten tot hem: „Wat ben jij toch een gekke vent, Tijl! Waarom lach je als je een berg beklimt, en huil je, als je hem afd gaat?“ „Wel“, antwoordde de snaak, „als ik de berg beklim, verheug ik mij zo zeer in het vooruitzicht straks te zullen dalen, dat ik er blij van

word. Ben ik aan het dalen, dan weet ik, dat ik straks weer moet klimmen, en dat vooruitzicht maakt mij treurig“.

Aan dit verhaal heb ik meermalen gedacht, als ik moeizaam de steile bergpaden op Midden-Celebes beklom. En heus, ik kreeg er nieuwe moed door om de inspanning voort te zetten. Niet ik alleen, ook mijn reisgezellen deelde ik van die troost mee; want als we op de berghelling stilhielden om uit te blazen, vertelde ik hun die bij mij waren van Tijls wijsgerige opvatting der dingen; en de Toradjas, gevoelig als ze zijn voor humor, hadden er lang pret om. Wanneer later een zendeling de Toradjas van hun Tijl Uilenspiegel hoort vertellen, zal hij het bovenstaande verhaal van onzen Tijl vermoedelijk ook daaronder vinden, want deze mensen maken literaire gegevens van anderen graag tot de hunne.

Maar kennen de Toradjas dan Tijl Uilenspiegel ook? vraagt ge. Ja zeker. Ik was even verwonderd als jullie het nu zijt, toen ik voor de eerste maal door een ouden gezelligen baas van den Toradja Tijl hoorde vertellen. Ik bracht de nacht in het dorp door in de tijd dat men elkaar verhalen doet, dat is in de tijd, wanneer de rijst staat rijp te worden. De harten zijn dan met blijde hoop vervuld op een

„Tijl Uilenspiegel“. Op deze wijze werden de bossen rijst, die op onrechtmatige wijze Tijl's eigendom waren geworden, van de droogplaats naar zijn schuur gedragen.

goede oogst; men is nog niet vermoeid van de dagtaak, want er is niet veel te doen: het is slechts afwachten van het ogenblik om de oogst binnen te halen. De maaltijd is afgelopen, het vuur sputtert nog wat na op de haard; kortom, alles werkt samen om je echt op je gemak, echt „lekker“ te voelen, zoals men minder netjes in Indië pleegt te zeggen. Dan is er altijd één onder de aanwezigen, die een verhaal weet te vertellen uit de literaire schat der vaderen. De verteller zelf openbaart zijn letterkundige aanleg in zijn stijlvolle voordracht, en in de variaties die hij naar eigen vinding en smaak in de geijkte tekst aanbrengt. Op zulk een heerlijke Indische avond hoorde ik ook van Tijl Uilenspiegel vertellen. Hij is op Midden-Celebes even onhebbelijk en zelfzuchtig als in Europa, maar al zijn streken zijn zo echt Toradjas, dat men er nog veel uit leert van de gewoonten van deze mensen. De Toradja Tijl wordt al dadelijk getypeerd door zijn grote eetlust; de meeste van zijn streken worden hem ingegeven door zijn niet te stillen begeerte naar voedsel, en door zijn afkeer om zich hoe weinig ook in te spannen. Zelfs zijn ouders waren daarvan de dupe.

Zo zei hij op een goede dag tot zijn ouders: „Ik zal morgen het onkruid op uw akker gaan wieden; ik heb al met de mensen in het dorp afspraak gemaakt om mij te komen helpen. U heeft alleen te zorgen voor het eten: kookt u maar veel rijst en brengt dit dan tegen de middag naar de akker“. De oudjes waren erg blij over dit vriendelijk aanbod; zoveel ijver en hulpvaardigheid waren ze van hun zoon niet gewend. De volgende morgen ging Tijl naar de akker, en spreidde hier en daar een regen-

matje over de boomstronken, die op het ontgonnen bosland waren blijven staan, zodat het de schijn had alsof mensen, die zich met een regenmatje tegen de zonnestralen beschutten, bezig waren met wieden. Toen zijn ouders het eten kwamen aandragen, nam Tijl dit in ontvangst, en deelde hun mede, dat men het werk af wilde maken, voordat men zich aan de maaltijd begaf. Zijn ouders zetten de potten met rijst neer, en keerden naar huis terug. Toen at Tijl al die rijst alleen op, en het werk bleef ongedaan.

Van iemand als Tijl was niet te verwachten, dat hij een grote akker zou aanleggen. Zoals de gewoonte is, stapelden de eigenaars van de omliggende velden de gesneden rijst op de gemeenschappelijke droogplaats op. Ook Tijl deed dit met zijn rijst, maar het was slechts een pover klein hoopje, naast de bergen van rijst der anderen. Toen men de bossen naar het dorp zou overbrengen, verklaarde Tijl, dat de grootste stapel rijst de zijne was. Natuurlijk verhief zich algemeen protest, maar Tijl hield vol: „Die stapel is van mij!“ Het hoofd wist er geen weg mee hoe de zaak uit te maken, totdat Tijl voorstelde: „Laten we morgen ochtend hier samen komen en aan den geest van gindse waringin-boom vragen, wie de eigenaar van die grote stapel rijst is. Die geest heeft ons allen zien werken, en hij zal zich vertonen, wanneer de ware eigenaar roept“. Het voorstel werd aangenomen.

Tijl wist nu zijn vader over te halen om zijn lichaam met vogellijm te bestrijken en zich daarna rond te wentelen in een in bloei staand grasveld, zodat het zaadpluis aan hem vastkleefde, en hij een fantastisch voorkomen had.

„Tijl Uilenspiegel“. Grote korven van rotan gevlochten, een soort van fuiken, waarin vissen worden gevangen; in zulk een stevige korf werd Tijl opgesloten, zodat hij zich niet verroeren kon.

Zo toegetakeld verborg de man zich in de dichte bladerdos van de boom, natuurlijk met de nodige instructies van zijn zoon.

De volgende morgen verzamelde zich het hele dorp bij de boom. De werkelijke eigenaar van de rijststapel begon den geest te roepen, maar er vertoonde zich niets. Toen hij dit een poos lang had volgehouden, kreeg Tijl zijn beurt. Zodra zijn stem had geklonken, werd het bladerdek vaneen geschoven, en de witharige geest verscheen. Ieder wist dat Tijl loog, maar het recht moest zijn loop hebben, en Tijl borg de grote stapel rijst in zijn schuur op.

Een hele reeks van zulke stukjes haalde Tijl uit, maar ik heb jullie genoeg verteld, om je te doen begrijpen, dat de mensen allen erg het land aan hem hadden. Men paste eindelijk wel op er niet meer in te vliegen, zodat Tijl honger leed.

Op een late namiddag zagen de dorpelingen, die onder en bij hun huizen in de avondkoelte van hun dagtaak uitrustten, Tijl komen aan- dragen met een grote vracht vezels van de suikerpalm; dit is licht ontbrandbaar materiaal. Het dorpshef vroeg hem: „Wat ga je doen, Tijl?“ „Ik ga mijn rijstschuur verbranden, antwoordde deze; die heeft geen nut meer voor mij: ik heb geen rijst, en er komt geen rijst meer in ook“. Toen sloeg de schrik den dorpelingen om het hart, want als Tijl's schuur brandde, zou het vuur ook de omliggende huizen en schuren aantasten. Men bracht in allerijl een hoeveelheid rijst bijeen om Tijl te bewegen van zijn voornemen af te zien.

Maar nu was het geduld van de mensen ook ten einde. Men beraadslaagde met elkaar, en men besloot Tijl te doden. Men zag ertegen op om het bloed van een familielid te vergieten, maar men zou hem in een grote korf opsluiten, en zó verdrinken. Tijl werd gepakt, en aan de oever van de rivier in een korf opgesloten. Men zou nu eerst gaan eten, en

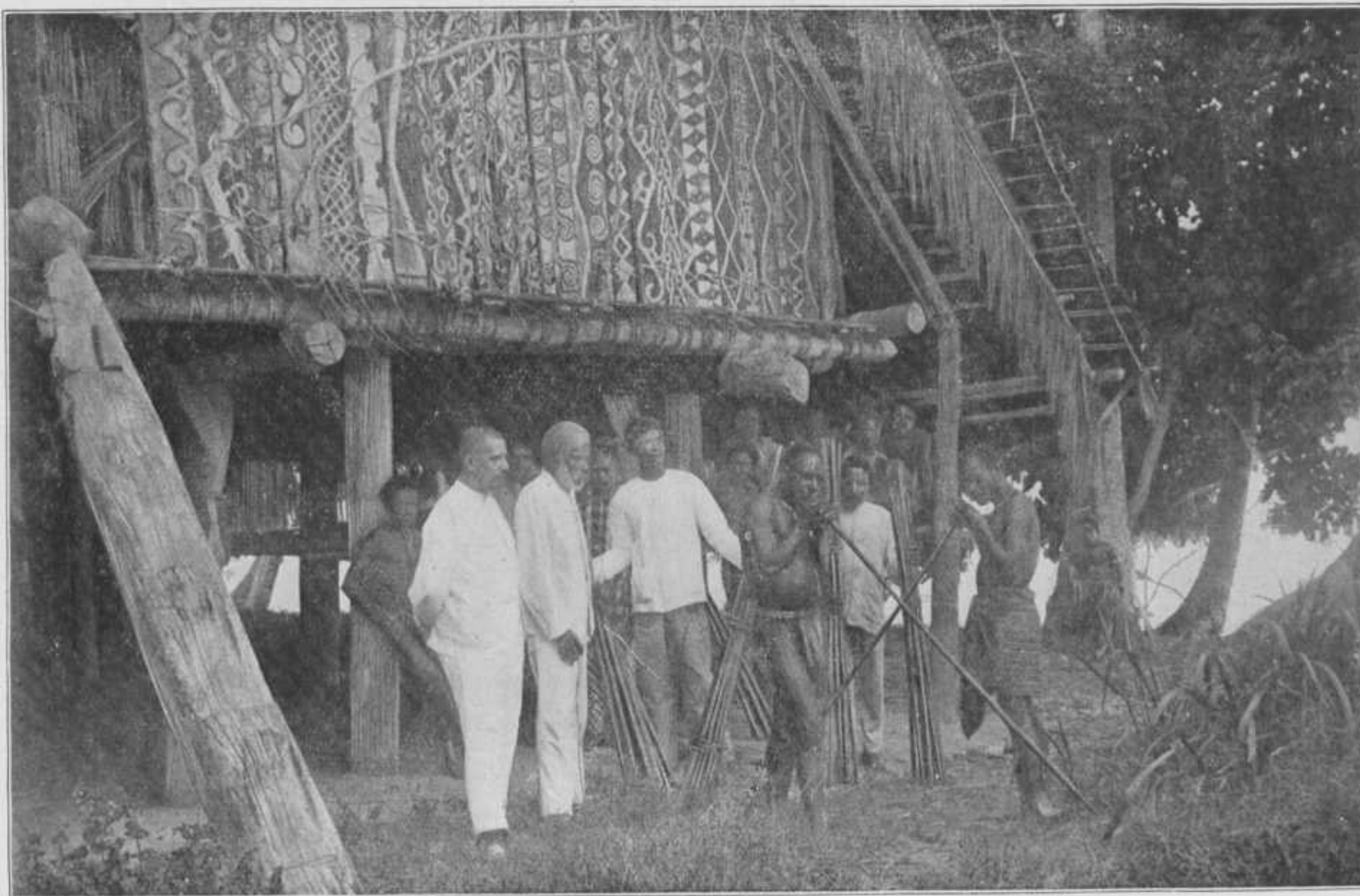
daarna Tijl verdrinken. Terwijl de mensen weg waren, kwam daar een man, die behept was met elephantiasis, een ziekte waarbij de benen opzetten, en op olifantspoten gaan lijken. Deze man vroeg aan Tijl: „Waarom zit je in die mand?“ „Ik onderga een kuur tegen elephantiasis, antwoordde Tijl; toen ik de kuur begon, had ik veel dikker benen dan jij nu; ik ben bijna beter“. De man vroeg of hij deze kuur ook mocht ondergaan. Hij moest lang praten, voordat Tijl toestemming gaf de korf open te maken, en hem eruit te laten. Toen sloot Tijl den man in de mand op, en verborg zich in het bos. Nadat de dorpelingen met eten gedaan hadden, kwamen ze terug, en verdrongen den stakkert.

Tijl verborg zich een paar weken in de wildernis. Toen verscheen hij weer in het dorp, waar hij grote consternatie onder de mensen teweegbracht. Tijl vertelde, dat hij werkelijk verdrongen was, en dat hij toen in de onderwereld was gekomen. Daar had hij de zielen van de overleden ouders en grootouders der dorpelingen ontmoet en gesproken, en dezen hadden hem tenslotte met allerlei opdrachten naar de aarde teruggestuurd. Ik behoef je niet te zeggen met welk een eerbied Tijl voortaan behandeld werd, en dat het hem aan niets ontbrak.

De fluit als levenwekker.

Wanneer we met mensen praten, die gedurende hun verblijf in Indië niet uitsluitend op Java en Sumatra hebben gewoond, maar die ook op Celebes en in het oostelijk deel van de Archipel, de z.g. Grote Oost, hebben

rondgezworven, dan horen we ze ook vertellen van de fluitorkesten, die daar bestaan. Op heel veel scholen in dat deel van Indië leren de inheemse onderwijzers aan de schoolkinderen het blazen op de fluit. Dit

„De fluit als levenwekker“. De laatste maal dat in Djamna op Nieuw-Guinea de heilige fluiten bespeeld worden voor de sedert afgebroken tempel.

instrument is heel eenvoudig van een fijne soort bamboe gemaakt; het is voorzien van zes gaten voor de toonhoogten, en het wordt als dwarsfluit bespeeld. Elk kind maakt zijn eigen fluit. Er zijn fluiten van allerlei grootte: van de lengte van een span af, die een hoog en schel geluid geven, tot zware basfluiten toe van ongeveer een meter lengte, en een daarmee evenredige doorsnee.

De muziek die de bruine kinderen onder leiding van hun onderwijzers maken, klinkt heel aardig; en waar het zingen nog wel eens aan zuiverheid te wensen overlaat, krijgen onze oren bij het fluiten meestal weluidende tonen te horen. Wanneer een bestuursambtenaar, een schoolinspecteur, een predikant of zendeling een dorp voor de eerste maal bezoekt, wordt hij meestal feestelijk ingehaald met fluitmuziek. Het enige waarover de bezoeker zal te klagen hebben, als hem deze eer dikwijls te beurt valt, is, dat hij tot in het oneindige het Wilhelmus met ongedekten hoofde moet aanhoren.

Het vaderland van het fluitorkest is Ambon. De Ambonezen zijn het oudst gekerstende volk van de Archipel. Uit hen kwamen de eerste inheemse onderwijzers voort. Zij hebben het Evangelie gebracht naar vele eilan-

den van de Molukken en naar Celebes. En overal waar ze kwamen, klonken binnen korte tijd de tonen van de bamboe fluiten. Wanneer ze dit deden in heidense dorpen op Nieuw-Guinea, bracht het fluiten vaak beroering te weeg onder de Papoeas, want voor hen is de fluit een heilig instrument, dat alleen maar bespeeld mag worden bij plechtige gelegenheden, waarbij offers worden gebracht voor het welzijn van de leden van de stam.

Zendeling de Neef vertelt van zo'n geval. Dat gebeurde in het dorp Masimasi. Toen de daar geplaatste onderwijzer aan de kinderen leerde op de fluit te blazen, ontstond er grote opschudding onder de bevolking. Wat had de goeroe in het hoofd gehaald! Gingen de jongens die nog niet waren gewijd op het stamfeest, en als leden van de stam in de gemeenschap waren opgenomen, zo maar op de fluit blazen! De bamboes werden hen uit de hand gerukt. Wee hen! De straf voor zoveel vermetelheid zou niet uitblijven. Als de eerste tonen zouden weerklinken, kwam immers de hele geestenwereld in opstand! Donder en bliksem zouden van de toppen der bergen neerdalen om hen te treffen. De krachten van de on-

Foto L. H. C. Horsting. „De fluit als levenwekker“. Een fluitorkest van schoolkinderen op Midden-Celebes. De trom wordt erbij geslagen om de maat aan te geven.

derwereld, onverzoend doordat geen offerbloed stroomde, zouden losbreken en de oningewijde overtreders stellig doden. In de volgende dagen kwam geen leerling meer op school, en de dorpsstraat was verlaten. Zelfs hadden enige zeer bevreesde mannen hun gelaat zwart gemaakt met een mengsel van roet en kokosolie, in de mening daardoor het dreigende gevaar af te kunnen wenden. Doodse stilte was er in de huizen, en angst heerste in het als uitgestorven dorp. De onderwijzer riep de hulp van den zendeling in. Deze kwam, en het gelukte hem de gemoederen tot rust te brengen, en de mensen te overtuigen, dat hun geen onheil door dit fluitspel zou overkomen. „Over deze zaak hebben de ouden lang nagedacht, vertelt zendeling de Neef. Tot diep in den nacht was deze kwestie het onderwerp der gesprekken bij het haardvuur.“ Toen kwamen na enige dagen de jongens weer op school — met hun fluit. De ouden hadden ingezien, dat deze zaak anders en beter was dan het fluiten in de dorpsstempel. We verwonderen er ons over, dat de Papoeas zich zo zenuwachtig maken, omdat schoolkinderen op de fluit blazen. Maar we

Foto A. Grubauer. „De fluit als levenwekker“. Een muziekinstrument, dat ook van een stuk bamboe is gemaakt. Er zijn in de lengte stukken uitgesneden, zodat de bamboe op een stemvork lijkt, die in trilling wordt gebracht door hem op de muis van de linkerhand te slaan.

zullen hen beter begrijpen, als we weten wat de fluit voor sommige volken betekent. Ik moet dan beginnen met te vertellen, dat veel mensen in Indië denken, dat adem een soort onzichtbare stof is, die de ene mens aan de ander kan overdoen. Wanneer b.v. een zieke zijn bewustzijn kwijtgeraakt is, of een kind bij zijn geboorte niet ademt, blazen anderen hem in oren, neus en mond om hem van hun eigen adem mee te delen, opdat de bewusteloze tot zichzelf zal komen. Uit een uitdrukking als „de laatste adem uitblazen” blijkt nog, dat ook onze voorouders deze voorstelling van adem hebben gehad. Nu zullen er maar weinig volken zijn, die de fluit niet kennen, het muziekinstrument waaraan je tonen ontlokt door erin te blazen, d.i. door er je adem in te doen. We kunnen het dus begrijpen, dat mensen met kinderlijke voorstellingen op de gedachte komen, dat een fluit, waarin zoveel adem is gegaan, een soort van bewaarplaats van levenskracht is. In heel oude Oosterse verhalen kunnen we meermalen lezen, dat iemand een verre reis onderneemt, en als teerkost een weinig rijst bij zich heeft, die hij in een fluit bewaart. Die rijst raakt nooit op, want door de levenwekkende kracht van de fluit groeit de voorraad uit zichzelf aan.

In de mythen van de maan wordt de eerste smalle sikkkel door den kinderlijken mens gehouden voor een fluit, waarin zich een heel kleine prinses verborgen heeft. Door de levenwekkende kracht van de gouden fluit groeit de prinses uit tot de volwassen maanmaagd. Dit is één van de wijzen waarop de natuurmens zich een verklaring tracht te geven van het voor hen onbegrijpelijke wassen van de maan.

We hebben allen wel gehoord van den Romeinsen god Pan, die door het blazen op zijn fluit allerlei gewassen deed uitspruiten, en nieuw leven aan de natuur schonk.

Wanneer deze levenwekkende kracht aan de fluit wordt toegekend, dan moet hij een rol spelen, als er sprake is van dood en begrafenis. Talrijk zijn dan ook de verhalen, waarin verteld wordt, dat een dode door fluitspel in het leven teruggeroepen wordt. Bij de Posoërs heb ik meer dan één verhaal horen vertellen van een man, die ontroostbaar is, omdat zijn vrouw overleden is. Avond aan avond gaat hij op het graf fluitspelen, en wekt hierdoor zijn vrouw uit de dood op.

Op deze wijze heeft langzamerhand de fluit een vaste plaats bij begrafenisplechtigheden gekregen. Bij enkele volken op Celebes

moet in het sterfhuis op de fluit gespeeld worden. Men heeft daarbij niet zozeer de gedachte om de dode te doen herleven, maar men is bang voor de dood, die dat huis heeft bezocht, en daarom moet er leven worden gewekt als tegenwicht tegen de dood: hoe meer leven er gewekt wordt door de fluit, hoe minder kwaad de dood vermag te doen.

Bij veel volken wordt op de fluit geblazen als er een sterfgeval is. We denken hierbij vanzelf aan de Joden, die behalve klaagvrouwen ook fluitspelers bij begrafenissen huurden. Oorspronkelijk heeft men zich met het bespelen van de fluit alleen vermaakt, maar toen de gedachte zich aan dit instrument hechtte van levenwekker, werd het gebruik van de fluit op de duur tot begrafenissen beperkt. En toen men zó ver was, werd het fluitspelen in het dagelijks leven verboden. Het bespelen van de fluit toch was zo'n belangrijk onderdeel van de begrafenisplechtigheden geworden, dat men altijd aan de dood dacht als men fluittonen hoorde. Als er dan gefloten werd op een tijd, dat er geen dode te betreuren was, kwam de gedachte bij de mensen op: Nu zal er wel gauw iemand sterven! Zo kwam het dan, dat het bespelen van de fluit beperkt werd tot bepaalde plechtigheden.

Ditzelfde nu is ook bij de Papoeas gebeurd. Ze hadden allerlei fluiten, waarvan de vademlange bamboe pijpen, zoals we die op het plaatje zien, het meest opvallen. Op die fluiten nu mocht alleen geblazen worden bij tempelfeesten, die moesten dienen om aan de leden van de stam levenskracht en gezondheid te geven. Op het geluid van de fluittonen spoedden zich de geesten der voorouders, die voor het welzijn van de stam zorgen, naar de tempel, en ze werden daar met offers ontvangen. Het blazen op de fluiten was dus niet het werk van iedereen, en als jongens dit gingen doen, moest daaruit onheil voortkomen. Als de geesten der voorvaders toesnelden op de tonen van de fluit, en ze vonden niets voor hun ontvangst gereed, hoe vreeslijk zou dan hun wraak zijn!

Door het werk der Zending verliest de fluit zijn heiligheid bij die volken, waar dit instrument een bijzondere plaats bekleedde. Op het plaatje zien we hoe in een dorp voor de laatste maal op de heilige fluiten werd geblazen. Maar het bespelen der fluiten werd daarna niet voor de Christenen verboden. Integendeel, ik heb al verteld welk

een grote plaats de fluit in het dagelijks leven van de Christenen in het Oosten van de Archipel gekregen heeft. Door deze gang van zaken is het uitgesloten, dat de fluit ooit weer haar oude plaats in de voorstellingen

der mensen zal hernemen, zoals zo dikwijls met heidense gebruiken gebeurt, die door de eerste Christenen zijn afgeschaft, maar die dan later op sommigen weer hun oude bekoring uitoefenen.

Mijn paard.

Wij hebben in de Zending met mensen te doen, aan wie het Evangelie gebracht wordt, en daarom spreken wij zendelingen in onze berichten altijd van die mensen. Maar nu wil ik het eens hebben over mijn paard. Wat zouden de zendelingen op Midden-Celebes beginnen zonder hun paard! Hoe grote diensten heeft het paard al aan de Zending bewezen! We mogen waarlijk wel eens een waarderend woord aan dit stomme en trouwe dier wijden.

Toen ik op Midden-Celebes kwam, hadden de Toradjas op enkele plaatsen paardenstoeterijen. Men fokte deze dieren alleen in streken, die daarvoor geschikt waren, dus op de vlakten, die zich tussen de hoge bergruggen bevinden, en die bij voorkeur door de mensen tot woonplaats zijn gekozen. In deze met gras begroeide vlakten kan men op zijn paard vrij ronddraven, en de rivieren leveren in de droge tijd geen bezwaar op.

Maar veel nut had men in die tijd toch niet van een paard, want de afstanden in de vlakte zijn niet groot, en zodra men er buiten kwam, kon men geen paard gebruiken: de voetpaden door het gebergte voerden dan eens steil naar boven, dan weer door ravijnen, om niet te spreken van de grote rivieren, waar men met het paard niet door kon komen! Mijn reizen in Midden-Celebes en mijn tochten naar de verschillende stammen heb ik in de eerste jaren dan ook alle te voet moeten maken. Het is jammer dat ik niet van de beginne aan heb opgetekend hoeveel mijlen ik in mijn leven heb gelopen! Ik geloof, dat het een respectabel cijfer zou zijn.

Hoe het paard op Midden-Celebes gekomen is, weet men niet te vertellen. Hier en daar heb ik er een verhaal over gehoord, dat een man en een vrouw in paarden zouden zijn veranderd; maar dit wordt ook van andere dieren verteld. De natuurmens voelt zich aan de dieren verwant, en daarom ligt er voor hem niets wonderlijks in, dat een mens een dier, of een dier een mens zou hebben voortgebracht, of dat mensen in dieren of dieren in mensen zouden zijn veranderd. Paarden zijn er, en het is een prachtige aanblik de

fiere dieren vrij over de vlakte te zien hollen met de dartelende veulens ertussen.

Toen het westers bestuur op Midden-Celebes kwam, werd alles anders: overal werden paardenpaden door de bergen aangelegd, en op talrijke punten werden bruggen over de rivieren geslagen. Waar ze te breed zijn, zijn ponten gelegd, die mens en paard naar de overzijde brengen. Nu kon het paard tot zijn recht komen. De prijs voor zo'n dier ging dadelijk de hoogte in: terwijl men vroeger een goed paard kon krijgen voor een waarde van tien gulden, moest men er nu vijftig gld. voor geven. En toen het Bestuur elk jaar met Koningins verjaardag harddraverijen ging organiseren, ging men er renpaarden op na houden, die honderden guldens waard waren. Ik schafte mij natuurlijk ook een paar paarden aan. Dat was voor mij niet zo eenvoudig, want het paardenras van Midden-Celebes is klein van stuk, en ik had voor mijn lengte en lichaamsgewicht een groot dier nodig. Eens zag ik onder een kudde paarden een mooi groot exemplaar. Dat dier zou nu juist iets voor mij zijn. Maar ik vermoedde dat de eigenaar het voor renpaard bestemd zou hebben, en dan zou hij er een prijs voor vragen, die ik niet zou kunnen besteden. Toen ik echter de onderhandelingen opende, viel dat al dadelijk mee, en voor honderd gulden werd mij het fraaie dier afgestaan. Er kwam al een gedachte bij mij op als deze: de eigenaar maakt het zeker zo schappelijk, omdat hij van mij houdt, en mij een plezier wil doen. Maar toen we na de koop nog wat napraatten, vertelde de vroegere baas: „Zodra dit paard geboren was, wist ik al, dat het nooit een renpaard zou worden, want het heeft een haarwervel bij de rechtersvoorhoef. Ik hechte daarom niet veel waarde aan het dier, en ik ben blij, dat U het gekocht heeft”.

De Toradjas hechten veel betekenis aan allerlei tekenen, die zich op het lichaam van een dier vertonen, niet alleen bij paarden, maar ook bij honden. Honden met een haarwervel op een der achterpoten, of dieren met een zwarte tong worden zelden door den eigenaar van de hand gedaan, want dat zullen goede jachthonden zijn. Maar als een hond

„Mijn paard”.
Ook dames zijn
verplicht paard te
rijden op Midden-
Celebes. De per-
sonen die wij hier
zien zijn geen vrou-
wen van zendelin-
ger, maar dames,
die naar Poso waren
gekomen om wat
van het zendings-
werk te zien.

een witte vlek tussen de beide ogen op het voorhoofd heeft, tracht men hem zo gauw mogelijk van de hand te doen, want zo'n dier brengt niet dan onheil over zijn baas.

Ik had dus aan het bijgeloof der mensen een prachtpaard te danken, en ik heb er lang en veel plezier van gehad. We leerden mekaar goed kennen op onze lange tochten. Het dier wist het dat ik een medelijdend hart heb; dat ik gewend was af te stappen, wanneer het steil naar boven ging. Maar hij maakte wel eens misbruik van mijn goedheid; dan stond hij uit zichzelf stil, wanneer de weg maar een weinig opliep, als om mij een wenk te geven om af te stijgen, en ik had vaak moeite hem met mij op de rug verder te krijgen.

Wanneer ik op een reis ver van huis mijn werk in een dorp had afgedaan, en bij het huis terugkwam, waar ik verblijf hield, en waar mijn paard op het veld te grazen liep, hief het de kop op, en hinnikte mij een „goede dag” toe. Dan voelde ik dat er iets levends van „thuis” bij mij was, en dit hief een gevoel van eenzaamheid op, dat mij weleens besloep, als ik op reis was. Ik kan mij zo goed begrijpen, hoe de innige verhouding ontstaat tussen den Arabier en zijn paard, waarvan we zulke mooie verhalen kennen.

Op een smal pad, dat door dicht geboomte liep, was mijn paard eens geschrokken van een

man, die plotseling vlak vóór het dier uit de wildernis op het pad kwam. Het had mij afgeworpen, en ik kwam onder hem te liggen. Ik verwachtte elk ogenblik een trap van het schichtig geworden dier te zullen krijgen, en bedekte mijn gezicht met mijn arm. Maar neen, hij zette zijn onrustig trappelende poten steeds naast mij neer, als deed hij zijn best mij geen leed te doen.

Als ik op een stralende morgen door een prachtig bos reed, waar de vogels elkaar zo vrolijk toeriepen, en van louter plezier van de ene op de andere tak hipten; waar een troep apen elkaar allerlei te vertellen hadden, en de jongere exemplaren uitgelaten van vrolijkheid elkaar in de bomen najoegen, kortom waar alles zich verheugde in het leven, en ikzelf innig dankbaar gestemd was voor de vele zegeningen in mijn leven — bedacht ik mij opeens, dat de enige die op dat ogenblik geen plezier in zijn leven had, mijn trouwe paard was, omdat het zuchtte onder een vracht van 200 pond. Dan steeg ik af, en leidde het dier aan de teugel voort, blij, dat allen en alles zich verheugden in het leven. En een geheugen dat mijn paard had! Daar zou ik heel wat staaljes van kunnen vertellen. Nu alleen dit: In 1918 was ik reizende in een streek, waar ik voor de eerste maal kwam. Daar de avond begon te vallen, moesten wij

van de grote weg afbuigen naar een klein dorp, waar we de nacht zouden doorbrengen. In 1926 kwam ik weer in dezelfde streek, en trok langs de grote weg naar de hoofdplaats, niet van plan om mij in pasgenoemd plaatsje op te houden. Maar aan het zijpad gekomen, dat daarheen leidde, sloeg mijn paard dit in. Hij had het acht jaar geleden gedaan, en hij meende, dat we daar nu weer moesten wezen. Aan mijn paard zijn ook een paar herinneringen verbonden aan de geest voor humor, die de Toradjas kenmerkt. Ik trok eens mijn paard aan de teugel voort om het wat uit te laten blazen, toen ik twee opgeschoten schoolmeisjes tegenkwam, die zich erover verwonderden, dat ik niet op mijn paard zat, maar er vóór liep. Want liefde voor dieren kennen de Toradjas helaas weinig, hoe dicht ze zich bij hen voelen staan; als ze een paard bezitten, ontzien ze het in geen enkel opzicht. „Grootvader”, zeiden de meisjes, „waarom zit u niet op uw paard?” „Het is wat moe”, antwoordde ik, „en daarom geeft ik het wat rust”. „Als ik u was, nam ik hem op de schouder”, zeiden ze en liepen schaterlachend weg.

Een andermaal reed ik op mijn paard enige jongens voorbij, die op buffels zaten om ze te weiden. We kennen deze plompe, zich langzaam voortbewegende dieren wel. In een opwelling van vrolijkheid stelde ik de herdertjes voor: „Jongens, willen we eens om het hardst rijden, jullie op je buffels en ik op mijn paard?” „Best, Grootvader”, antwoordden de snaken, „ga u maar vooruit, we halen u zo dadelijk in”.

Foto L. H. C. Horsting. Hier hebben we de drie paarden die heel wat kilometers met mij hebben afgelegd. Het middelste is het dier, dat niet voor renpaard kon dienen, om de haarwervel op zijn poot.

Wanneer ik aan mijn paard denk, komen er vele van die kleine prettige herinneringen in mij op, die te onbeduidend zijn om ze aan u te vertellen, maar die mij gelukkige ogenblikken hebben gegeven. Naar hoeveel plaatsen heeft het trouwe dier mij niet gebracht, stom en volgzaam, onbewust van de grote dienst, die het aan de verspreiding van het Christendom op Midden-Celebes bewees.

